

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Industrimiljö under omvandling

-ett gestaltungsförslag av de offentliga miljöerna i Gustavsbergs hamn

Industry environment under transformation
-a design proposal of the public environments in Gustavsbergs hamn

Institutionen för stad och land
Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2013

Liselott Garnell

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX 0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© 2013 Liselott Garnell

Titel på svenska: Industrimiljö under omvandling, ett gestaltungsförslag av de offentliga miljöerna i Gustavsbergs hamn

Title in English: Industry environment under transformation, a design proposal of the public environments in Gustavsbergs hamn

Handledare: Rolf Johansson, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Foto och grafik: Författaren där inget annat anges

Samtliga foton i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsman

Originalformat: A4

Nyckelord: stråk, offentlig miljö, industrimiljö, gestaltning, Gustavsbergs hamn

Keywords: walkways, public space, industrial environment, design, Gustavsbergs hamn

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

Det här examensarbetet är en avslutning på min femåriga utbildning till landskapsarkitekt vid SLU i Uppsala. Jag har fått använda mina kunskaper från studierna och praktisera dem i en verklig uppgift. Arbetet handlar om att ta vara på miljöer, vårda dess etablerade värde och utveckla dem till att bli mer attraktiva inför framtiden. Jag vill tacka landskapsarkitekt Anna Enberg, min kontakt på Värmdö kommun, som bidragit med information och grundkartan över Gustavsbergs hamn. Jag vill även rikta ett tack till min handledare Rolf Johansson för vägledning och kloka råd. Tack även till nära och kära som har hjälpt och stöttat mig genom arbetet. Till sist vill jag tacka min man för många och intressanta diskussioner.

SAMMANFATTNING

Bakgrund och problem

Gustavsbergs hamn är en del av ett historiskt industriområde för porslinstillverkning. Industriområdet ligger i Värmdö kommuns centralort Gustavsberg. Kommunens geografiska läge är Stockholm läns inre skärgård. Gustavsbergs hamn är idag riksintresse för kulturmiljövården vilket innebär att inga ingrepp får ske som skadar dess värde som nationellt intresse.

Gustavsberg befinner sig under kraftig expansion där det planeras för en mängd nya bostäder. Värmdö kommuns vision är att hamnen ska bli en unik, attraktiv stadsdel med liv och rörelse. Hamnen ska vara en del av stadskärnan i Gustavsberg med väl integrerade gångstråk för att skapa ett naturligt flöde och genomströmning av människor. De många nya invånarna innebär ett ökat befolkningstryck i Gustavsbergs hamn. Den offentliga miljön i hamnen behöver formas för att svara mot kommunens framtida stadsutvecklingskrav. Då Gustavsbergs hamn är riksintresse för kulturmiljövården behöver omvandlingen ske i samklang med det nationella intresse som det är idag.

Syfte

Syftet med arbetet är att möjliggöra ett naturligt flöde för gående genom Gustavsbergs hamn samt att undersöka hur man kan utforma de offentliga miljöerna i det kulturhistoriskt värdefulla Gustavsbergs hamn så att de svarar mot nutida och framtida stadsutvecklingsbehov.

Frågeställningar

På vilket sätt kan Gustavsbergs hamn förändras så att man som gående upplever attraktiva och trygga utemiljöer?

Hur möter man nutida och framtida stadsutvecklingsbehov i ett område som är riksintresse för kulturmiljövården?

Mål

Målet är ett idéförslag som visar hur Gustavsbergs hamns offentliga miljöer kan gestaltas för framtiden och samverka med den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Metod och resultat

Idéförslaget över Gustavsbergs hamns offentliga miljöer baseras på bakgrundsfakta, litteraturstudier, inventeringar och analyser. Arbetet började med en studie av Värmdö kommuns vision för framtidens Gustavsberg. Ett stöd för arbetet har varit att undersöka hur planerare ser på industriella kulturmiljöer idag och vad som gör en stadsmiljö attraktiv och trygg samt vilka värden som gör att människor vill vistas och uppehålla sig i en urban, offentlig plats.

För att kunna besvara frågan om hur man möter nutida och framtida stadsutvecklingsbehov i ett riksintresse för kulturmiljövården började jag med att ta reda på vilka regler som gäller vid ingrepp i ett sådant enligt Riksantikvarieämbetet. Jag förstod att inga ingrepp får ske som skadar riksintressets värde. För att ta reda på det

värdefulla i Gustavsbergs hamn och få en bild av varför hamnen befinner sig där den gör samt hur utvecklingen har sett ut över tiden fortsatte arbetet med en fördjupning i historien. Den bestod av historiesökning i litteratur från Gustavsbergs bibliotek och sökningar via internet. I utnämningen av Gustavsbergs hamn som riksintresse framgår det att byggnaderna har en stor roll för hamnens kulturhistoria. Den historiska verksamheten har varit av industriell karaktär därför beslutade jag mig för att använda konceptet industri vid gestaltning av de offentliga rummen hamnen. Genom att analysera begreppet industri fick jag fram komponenter som jag kunde använda mig av vid utformningen. Avskalat, storskaligt, funktionellt och repetition var komponenter som jag använde mig av för att forma miljön. Dessa komponenter ger ett nedtonat och lugnt uttryck vilket inte konkurrerar med byggnaderna. Genom att utnyttja konceptet industri vid gestaltningen framhävs därför byggnaderna. Att använda industri som inspiration till formgivningen var inte självklart från början. Det låg nära till hands att använda ett marint tema eftersom det är ett vattennära område. Men eftersom ett marint tema skulle ge området ett annat uttryck beslutade jag mig för att industri är mer rättvist mot det industriella kulturarvet. Litteraturstudien om planering av industriella kulturarv var betydelsefull eftersom där påtalades vikten av att dessa kulturarv framförallt förmedlas vidare genom att de brukas. Med den utgångspunkten kunde jag gå vidare till nästa fråga.

För att besvara frågan om hur Gustavsbergs hamn kan förändras så att man som gående upplever attraktiva och trygga utemiljöer har jag studerat litteratur med vetenskapliga teorier om vad som gör en stadsmiljö framgångsrik samt vilka värden som gör att människor vill vistas och uppehålla sig på en offentlig plats.

I en stadsmiljö är det viktigt att sträva efter att skapa täthet i bebyggelsen som förstärker kvarterskänslan och skapar fysisk rumslighet. Det ger förutsättning för en attraktiv och trygg miljö med mänskliga möten och aktiviteter eftersom det öppnar för fler funktioner som kan generera i att fler människor rör sig i området. Det finns värden som människor söker i en stadsmiljö. De utgörs av såväl aktivt som passivt deltagande, avkoppling, komfort och utforskande. Litteraturstudierna visade även på vikten av att lokalisera och motverka rum som ger en privat känsla eftersom odefinierade privata rum kan göra så att människor undviker att vistas där. Bilåkning förhindrar den sociala interaktionen, det är därför viktigt att minimera den möjligheten.

Med kunskapen från litteraturstudierna har jag analyserat Gustavsbergs hamns situation idag. Inventeringen och analysen grundas på flertalet platsbesök som har ägt rum på både vardagar och helger

och baseras på delar av metoder från Kevin Lynch och Arne Branzell. Jag har använt mig av Lynchs analysmetod för att undersöka stråk och barriärer. För att lokalisera vilka kvalitéer eller brister området har använde jag mig av Branzells metod att beskriva riktningar och känslor av rumsupplevelser. Jag har även avläst hur området upplevs ur ett privat och offentligt perspektiv. Analysen har i stor utsträckning kommit att handla om bilen. Stora parkeringar och frekvent trafik genom området har en negativ inverkan på utemiljön i hamnen.

För att forma en attraktiv och trygg utemiljö i Gustavsbergs hamn behöver förutsättningar för mänskliga möten skapas. För det krävs att bilåkning i hamnen förhindras, att platser som uppfattas otillgängliga tillgängliggörs och förutsättning för olika slags aktiviteter skapas. Dessa åtgärder tillsammans med en tät och sammanhängande struktur av intressanta mötesplatser och offentliga rum ska generera i mer liv och rörelse av människor både i området och utmed strandlinjen.

Gestaltningen grundar sig i tre principer: **stärka kärnan, skapa länkar, möta vattnet.**

Stärka kärnan handlar om att genom med tillägg av huskroppar skapa fysisk rumslighet och minska avståndet mellan människor i utemiljön. Husen medverkar till att fler verksamheter kan etablera sig och de stora parkeringsytorna tonas ner. Fler verksamheter lockar människor som av olika anledningar rör sig utomhus vid olika tider på dygnet. Med mindre avstånd främjas de mänskliga kontakterna och därmed upplevelsevärdena. De nya byggnaderna tillsammans med de befintliga ska bidra till en upplevelserik stadsdel med en sammankopplad helhet.

Skapa länkar innebär att gångstråk utformas för ett naturligt flöde och genomströmning av människor med förbindelse-länkar till vattnet och omgivningen. Det handlar även om att forma en sammanhängande helhet med stråk och offentliga platser genom området där gående prioriteras.

Möta vattnet betyder att strandlinjen ska aktiveras genom att mötet mellan vattnet och kajen stärks. Man ska kunna komma nära vattnet genom att ett levande vattenrum med rörelse, upplevelser och vistelseytor skapas.

Resultatet blir ett finmaskigt nät av intressanta fysiska rumsbildningar och upplevelserika stråk med fler målpunkter. Det ska bidra till att människor rör sig genom området och vill uppehålla sig i Gustavsbergs hamn. Människor söker människor därför är liv och rörelse nödvändigt för en lyckad offentlig miljö i Gustavsbergs hamn.

Förslaget redovisas med en illustrationsplan över hela Gustavsbergs hamn i skala 1:2000 samt fördjupningar i skala 1:500 med perspektivbilder.

SUMMARY

This work is about how to develop public spaces in Gustavsbergs hamn. Gustavsbergs hamn is a port and part of an industrial area in Gustavsberg, Värmdö municipality outside of Stockholm.

In the early 1800s a porcelain factory was founded here that has had a significant impact on local development. The old porcelain factory is right next to Farstaviken and the closeness to the water is the historical reason why the factory is located here. Goods were transported through shipping lanes and the dock was busy and full of life. When the motorized transport made its debut the character changed. Today the port has become a place dominated by cars where man is seemingly subordinate to the car. Gustavsberg is experiencing a phase of major expansion and a variety of new housing areas are being planned. Värmdö municipality's vision is for the port to become a unique, attractive neighbourhood filled with life and commotion. The municipality seeks a future where the human needs are in focus and pedestrians have a higher priority than cars. The port will be part of the town of Gustavsberg, with well integrated paths to create a natural flow of people. The factory area will regain its original role as a lively space where cultural buildings and the location by the waterfront are taken advantage of. To preserve the identity of the area, it is important to retain the industrial character and create a unique area where a whole is formed between the water, the culture and the historical heritage. With increased popularity Gustavsbergs hamn needs to be designed to harbour the numerous new residents. Gustavsbergs hamn is a national interest for heritage protection and therefore requires conversion done in consonance with existing values .

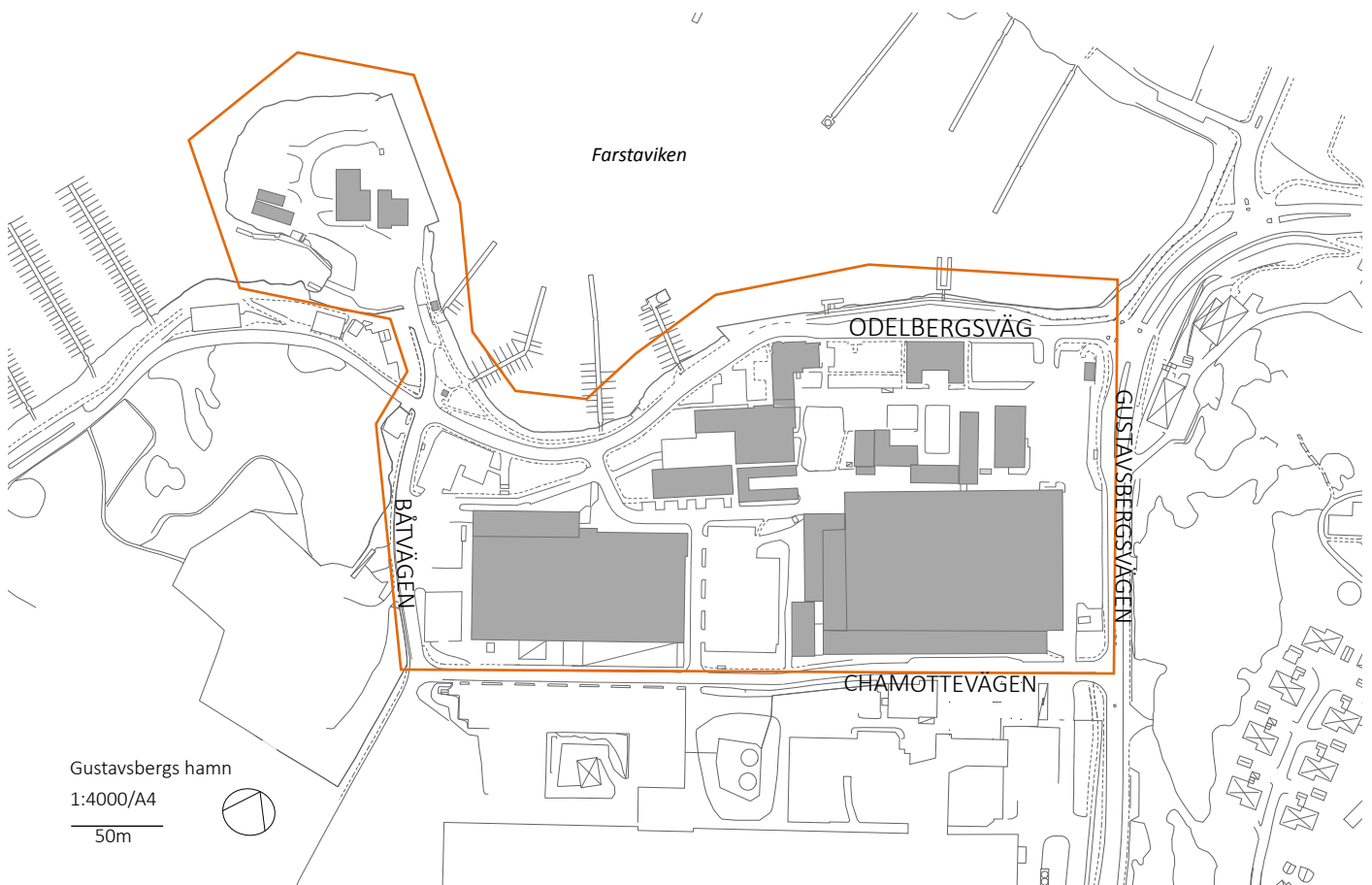
The picture shows Värmdö's future plans for residential and park development in Gustavsberg. The area where most homes will be created is Fabrikstaden. Through the new residential area a path is required connecting to Gustavsbergs hamn and continuing on to Farstaviken. Photo by: Värmdö municipality

The public spaces at the port need to be analysed to see if they meet the future needs of attractive environments in which people choose to spend time. For that we need places for socializing and interaction between people. The aim of this work is to allow a natural flow of pedestrians through Gustavsbergs hamn and to investigate how to design public environments in the historically valuable Gustavsbergs hamn so that it responds to current and future needs. The work should answer the questions:

How can Gustavsbergs hamn change so that one consistently feels safe and is surrounded by attractive outdoor environments?

How do we meet current and future needs in an area of national interest for heritage?

The goal is a proposed idea that shows how Gustavsbergs hamn's public spaces can be designed for the future, while interacting with the valuable cultural environment. The proposal is based on historical facts, literature studies, surveys and analyzes of Gustavsbergs hamn. The work began with studies of document created by Värmdö municipality, envisioning Gustavsbergs future development. I have studied literature on what makes an attractive and safe urban environment and the values that make people want to stay and linger in an urban public space. I have also been exploring how planners look at industrial cultural environments today. To answer the question of how to meet present and future needs of urban development in an area of national interest for heritage protection I began by finding out what rules apply when engaging in such areas. I understood that intervention may never harm the protected values. To understand the value of Gustavsbergs hamn. I continued my work by reading up on the history of the harbour area. It gave me a picture of why the port is situated where it is and how it has evolved over time. The appointment of Gustavsbergs hamn as a national interest made it clear that the buildings have a major role in the port's cultural history. Because the historical operations have been of an industrial nature, I decided to use the concept of industrial design on the public spaces in the harbor. By analyzing the concept of industry, I got the components that I could apply to my own design? Stripped, large scale, functional and repetition were components that I used to shape the environment. These components provide a dimmed and quiet expression that does not compete

Current situation in Gustavsbergs hamn

with the buildings. Using industry as inspiration for the design was not initially obvious. It was close at hand to use a marine theme since it is a waterfront area. But as a marine theme would give the area a new expression, I decided that industry is fairer to the cultural history of national interest.

To answer the question of how Gustavsbergs hamn can be changed so that one consistently feels safe and is surrounded by attractive outdoor environments. I have studied the literature on what makes an urban success and the values that make people want to stay and choose to spend time in an urban, public place. In an urban environment, it is important to strive to create density in the built environment that enhances the neighbourhood feel and creates physical spatiality. It provides conditions for an attractive and safe environment with human interaction and activities because it opens up more features that can result in more people spending time in the area. There are values that people look for in an urban environment and it consist of both active and passive participation, relaxation, comfort and exploration. It is also important to locate spaces providing a private feel, as undefined private spaces can make people avoid

staying there. Motoring prevents the possibility of social interaction, it is therefore important to examine the current traffic situation in the harbour. With knowledge from literature studies, I have analysed Gustavsbergs hamn's situation today. Inventory and analysis is based on several visits in the area that have taken place on both weekdays and weekends and is based on parts of the methods from Kevin Lynch and Arne Branzell. I am using Lynch's method of analysis to examine routes and barriers. Branzell's method to describe directions and feelings of spatial experiences to be able to locate what qualities or deficiencies the area possesses. I have read how the area is perceived from a private and public perspective. The analysis has largely come to focus on the car. Large parking areas and frequent traffic through the area has a negative impact on the outdoor environment in the harbour. To form an attractive and safe outdoor environment in Gustavsbergs hamn there is a need for opportunities for human contact to be created. To achieve this, motoring in the harbour must be prevented. Places that are perceived inaccessible shall be made available and spaces for various activities is to be created. These measures, together with a dense

and coherent structure of interesting venues and public spaces will generate in more life and movement of people. Both in the area and along the shoreline. The design is based on three principles: strengthen the core, create links, meet the water. Strengthening the core means adding buildings to the area, which will enable more businesses to establish. More activities attract people, who for various reasons are spending time outdoors at different times of day. The buildings also help create physical spatiality and less distance between people in the outdoor environment. The new buildings, together with the existing ones, will contribute to an exciting neighbourhood with an interconnected whole. Creating links means that walkways are designed for a natural flow and the flow of people with communication links to the water and environment. It is also about

forming a coherent whole with streets and public places through the area where pedestrians are the priority. Facing the water means that the shoreline is activated by a strengthened encounter between the water and the dock. This results in new destinations in Gustavsbergs hamn. It should help people move through the area and choose to spend time there. People seek people, therefore, life and movement are necessary for a successful public space in Gustavsbergs hamn.

To find a base, the design phase began with quick conceptual sketches using pen and paper. When the comprehensive portrayal was formed, I went over to Auto Cad, a digital sketch program. After further design I explored the area's various conceptual spatial features by using 3D-modulation in Sketchup.

The design proposal of Gustavsbergs hamn

1 Kattholmens park- och scenområde

A park with related scene.

2 Hamnparken

This park will illustrate the nature of Värmdö.

3 Glashusets restaurant terrace

4 The picnic place

5 Hamnstråket

The link between Fabriksstaden and Farstaviken.

6 Fabrikstorget

A new square that will be the core of the area.

7 Packhusplatsen

The entrance for the ferry passengers.

8 Ut(e)ställningen

A place for temporary exhibitions.

9 Gården

A picturesque courtyard.

10 The north entrance square.

INNEHÅLL

INLEDNING	10
Bakgrund	
Problem	
Syfte och Mål	
Avgränsning	
Metod	
LITTERATURSTUDIE	15
Nedlagda industrimiljöer blir offentliga	
Stadsliv	
Offentligt och privat	
Värden i en offentlig miljö	
Reflektioner av litteraturstudien	
GUSTAVSBERGS HAMN	18
Gustavsbergs Porslinsfabrik	
Kontorsbyggnaderna	
Verksamheter idag	
Värmdö kommuns vision	
Gustavsbergs omgivningar	
INVENTERING & ANALYS	24
Cirkulation och angöring	
Offentlig och privat	
Upplevelsevärden och rumslighet	
Strandlinjen	
Vegetation	
Barriärer	
Sammanfattande analys	
Inför gestaltningen	
VISION & KONCEPT	36
Vision för Gustavsbergs hamn	
Koncept	
Material	
Inspirationsbilder formgivning & material	
GESTALTNINGSPRINCIPER	38
Stärka kärnan	
Skapa länkar	
Möta vattnet	
GESTALTNINGSFÖRSLAG	43
Beskrivning illustrationsplan	
Illustrationsplan	
Hamnstråket	
Fabrikstorget	
Ut(e)ställningen	
DISKUSSION	51
Referenser	

INLEDNING

I den tid vi lever i nu finns många äldre nedlagda industrier som präglas av stora övergivna områden. Det var vid mitten av 1800-talet som den kraftiga industrialiseringen ägde rum, utveckling av transporter och tekniska uppfinningar hade stor betydelse för den snabba tillväxten. Vid 1960-talet nådde det svenska industrisamhället sin topp och under 1970-talet lades en stor mängd industrier ner och många anläggningar kom att stå tomma. Sen dess har problemen med att bevara och vårda anläggningarna varit många men framför allt har det varit svårt att hitta ny användning för dem. (Morger 2005)

Idag har man börjat se på dessa miljöer med andra ögon. Det finns många exempel på hur industriområden formas om för nya ändamål. Det kan handla om bostadsområden eller köp kvarter där man har tagit tillvara den industriella karaktären och i de storskaliga områdena skapat en miljö som både är attraktiv* och trygg att vistas i.

Bakgrund

Värmdö kommun är en del av Stockholms läns inre skärgård och består av tusentals öar, kobbar och skär. Kommunens centralort är Gustavsberg som ligger cirka

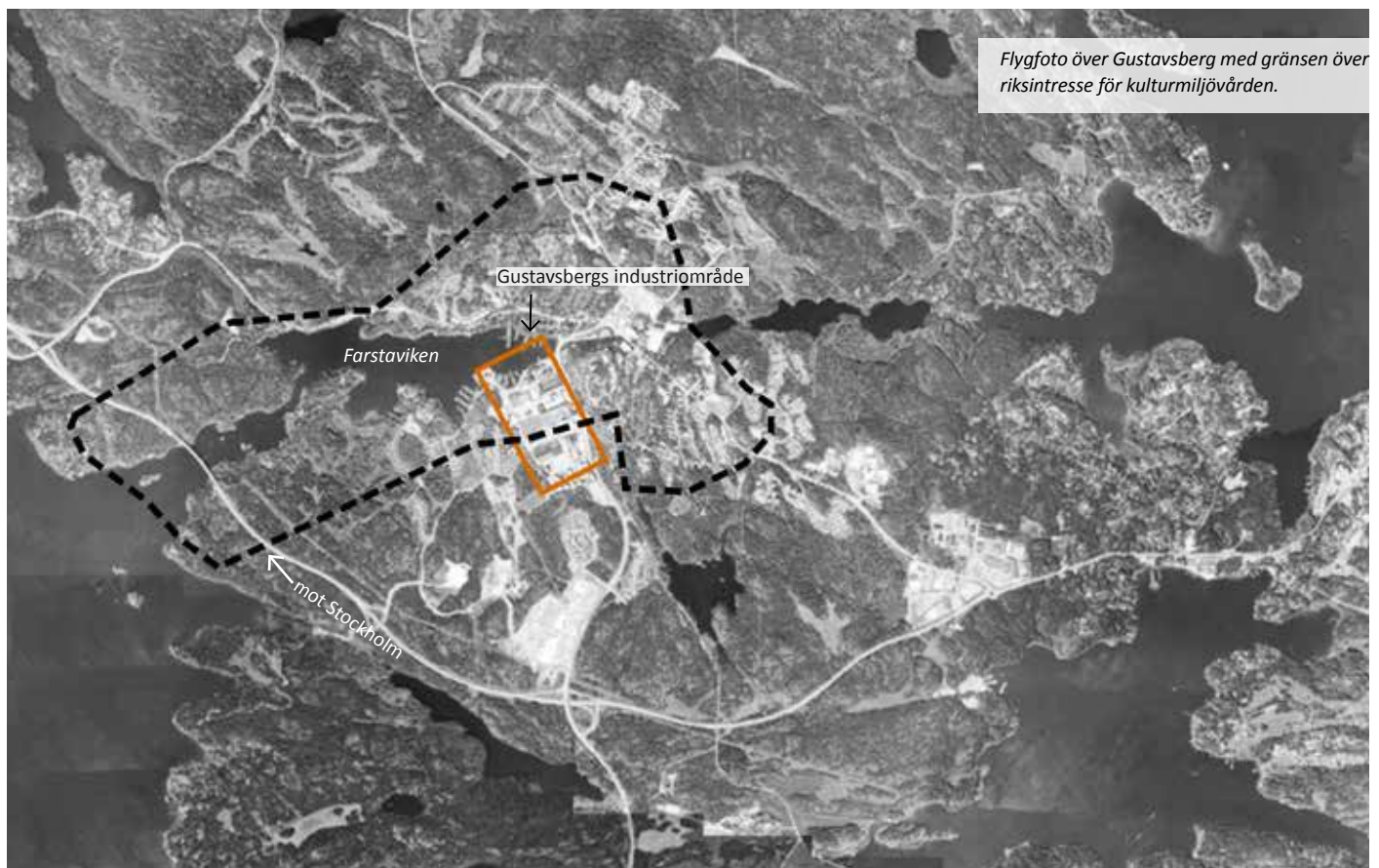
två mil öster om centrala Stockholm.

I början av 1800-talet grundades en porslinsfabrik här och runt fabriken växte bruksorten fram. Industrin har haft stor betydelse för ortens utveckling och under lång tid representerat arbete och försörjning i Gustavsberg. Industriområdet har länge varit inhägnat och otillgängligt för allmänheten. (Värmdö kommun, 2011).

Under senare år har Gustavsbergs porslin skalat ner sin verksamhet, och idag finns endast en liten del av tillverkningen kvar. Nu byter det gamla industriområdet sakta skepnad och har öppnats upp för allmänheten med butiker, gallerier, museum samt restauranger och caféer. (Gustavsbergs hamn u.å.)

Riksintresse för kulturmiljövården

Brukssamhället Gustavsberg illustrerar väl verksamhetens utveckling över tid. Det gäller både samhället som helhet och fabriksområdet. Fabriken var navet och runt den utvecklades bostäder, serviceinrättningar, skolor och andra allmänna byggnader. Mycket av den äldre produktionsbebyggelsen finns kvar och väl bevarad trots att flertalet av de äldre produktionsbyggnaderna revs vid KF:s, Kooperativa Förbundets, övertagande år 1937. KF arbetade vidare med omsorg över brukstraditionen vilket

* I det här arbetet betyder attraktiv miljö en miljö där människor väljer att vistas.

framförallt gällde produktionen, men också arbetarnas bostadsmiljöer och diverse funktioner. Byggnader som tillkom efter övertagandet av KF har även de höga kulturhistoriska och arkitektoniska värden. En bidragande orsak till resultatet var KF:s arkitekt Olof Thunström, som var en av dåtidens mest framsynta arkitekter.

Den mosaik av byggnader som idag finns i fabriksområdet vittnar om de olika utbyggnadsperioderna. Även om alla byggnader inte har samma arkitektoniska värde avspeglar de delar av produktionen och har därigenom höga kulturhistoriska värden. Med anledning av det är varje byggnad viktig för helheten.

Hamnområdet är en del av fabriken och har varit en central punkt för transporter till och från Gustavsberg. Förutom den verksamhetsrelaterade trafiken har det funnits persontrafik och postförmedling här. Troligtvis har det aldrig funnits några påkostade kajläggningar utan hamnen har bestått av en öppen hamnplan med enkla träkajer som idag har ersatts av betong.

Stora delar av Gustavsberg har idag blivit utnämnt till riksintresse för kulturmiljövården. Industriområdet har bara till viss del blivit riksintresse på grund av att fabriken delvis var i bruk vid tiden för utnämningen. Det är den äldsta delen av industriområdet närmast Farstaviken som utgör riksintresset Gustavsbergs hamn. (Värmdö kommun, 2002).

Riksintressen för kulturmiljövården är ett urval av miljöer som är av nationellt intresse och pekas ut för att representera landets historia, de skyddas enligt kapitel 3, 6§ miljöbalken. Kommunerna måste ta hänsyn till det nationella intresse som är gemensamt för hela landet och skydda dess värden. Det betyder att i ett område som är utnämnt till riksintresse för kulturmiljövården får inga ingrepp ske som skadar det kulturhistoriska värdet. Riksintressena måste behandlas i kommunernas översiktsplanering i dialog med Länsstyrelsen som företräder de statliga intressena. Varje enskilt fall måste tolkas för att identifiera lösningar som fungerar hållbart över tid. (Riksantikvarieämbetet u.å.).

Framtidens Gustavsberg

Värmdö kommun har formulerat en vision att Gustavsberg ska bli en modern, allsidig och trivsamt tättort där det ska vara möjligt att bo, leva och verka. Med sitt centrala läge och sin historiska betydelse som bostads-, arbets- och aktivitetscentrum i Värmdö har Gustavsberg förutsättning att utvecklas till en ort som tilltalar både boende, företagare och turister. Framtidens Gustavsberg ska erbjuda ett rikt och varierat utbud av bostäder, kultur,

fritidsaktiviteter och handel.

Idag arbetspendlar många boende på orten till andra kommuner vilket gör att det lokala näringslivet har svårt att överleva. Centrala Gustavsberg är gles i sin bebyggelse och präglas av stora parkeringsytor och få bostäder vilket leder till att ett litet antal människor rör sig i de centrala delarna under kvällar och helger. Den låga genomströmningen av människor påverkar stadsliv, handel och servicefunktioner negativt. Möten och studier som gjorts med allmänheten indikerar att centrala Gustavsberg är ett område som uppfattas både slitet och ödsligt, många känner sig otrygga i den offentliga miljön. Ytterligare resultat från dialoger med de boende är att stråk, platser och trafikmiljöer anses vara bristfälligt utformade. (Värmdö kommun, u.å.a).

Värmdö kommuns översiktsplan säger att vid framtida planering av de offentliga miljöerna är det människans behov som ska stå i blickfånget. Det ska vara enkelt att ta sig fram till fots, på cykel och som funktionshindrad. Bilar ska köra på de gåendes villkor och trafiken får stå tillbaka i centrum- och bostadsområden. (Värmdö kommun, u.å.b).

För att skapa en god hållbar stadsutveckling vill Värmdö kommun ha en miljö där människor väljer att vistas och uppehålla sig. Man skriver att det är bland annat med liv och rörelse tryggheten ökar i samhället och därför bör man utforma miljöer som är rika på upplevelser. För att skapa en genomströmning av människor vill man locka verksamheter såsom lokalt näringsliv och kommersiell service. Kommunen strävar efter ett samhälle som skyddar miljön och människors hälsa samt använder jordens resurser effektivt och menar att det kan uppnås genom att förtäta med bostäder där både företag och kommersiell service finns integrerat. På så vis skapas underlag för ökad kollektivtrafik vilket uppmuntrar till minimerad persontrafik och minskar antalet transporter med yrkestrafik. (Värmdö kommun, u.å.b).

Planer

Till följd av visionen planerar kommunen för flera nya bostadsområden i Gustavsberg. Ett av de planerade områdena är "Fabriksstaden". Det nya bostadsområdet kommer att ligga i den norra delen av det gamla industriområdet och är det område som kommer att generera flest bostäder. Ett parkstråk ska löpa genom Fabriksstaden och knyta an till Gustavsbergs hamn som är den äldsta delen av industriområdet och som ligger direkt norr om Fabriksstaden. (Värmdö kommun, u.å.a).

Gustavsbergs hamn ska utvecklas till ett attraktivt centrum med ett myllrande folkliv där kulturbebyggelsen

Centrala Gustavsberg är gles i sin bebyggelse och präglas av stora parkeringsytor med få bostäder vilket leder till att ett litet antal människor rör sig i de centrala delarna under kvällar och helger. Den låga genomströmningen av människor påverkar stadsliv, handel och servicefunktioner negativt.

Centrala Gustavsberg Foto: Värmdö kommun

och vattenkontakten tillvaratas. För att bevara områdets identitet är det viktigt att behålla den industriella karaktären och skapa ett unikt område där en helhet formas mellan vattnet, kulturen och den historiska verksamheten. (Värmdö kommun, 2002)

Värmdö kommun startade under hösten 2012 en diskussion gällande Gustavsbergs hamn. Diskussionen grundas i ambitionen att utveckla verksamheterna och de offentliga rummen i hamnen. Jag fick tillfälle att träffa Olle Löwenheim¹ som har uppdrag att utveckla kommunens fastigheter i Gustavsbergs hamn. Vid vårt möte berättade Löwenheim att det finns planer på att utveckla både porslinskultur, båtliv och näringsliv i hamnen. Den gamla hushållsporslinsfabrikens lokaler står idag tomma och här tänker man sig ett kulturcentrum innehållande bibliotek, porslinsmuseum och konsthall med verksamheter för barn och unga. Han påtalade även att hotellverksamheten troligtvis kommer att utökas och pekade på en av de stora parkeringsytorna som möjlig

plats att bygga hotell på. Vidare vill han även undersöka möjligheten till ett nytt hamnkontor.

Kommunens diskussion innefattade även hur man kan utnyttja det kulturhistoriska arvet från industritillverkning av porslin och samtidigt styra utvecklingen framåt i samklang med visionen för framtidens Gustavsberg. Diskussionen resulterade i en strategi med utgångspunkter och målbilder för utvecklingen. Hamnen har en gällande detaljplan som vann laga kraft år 2002 med en genomförandetid till år 2017. Detaljplanen arbetades fram innan planerna med framtida bostadsbyggnadsprojekt fanns. De nya planerna innebär ett högre tillflöde av människor och man behöver nu undersöka om den nuvarande detaljplanen medger de nya önskemål som läggs fram. (Sandström, 2012).

Problem

Gustavsbergs hamn har utvecklats från att vara ett industriområde för porslinstillverkning till en plats

¹Olle Löwenheim affärsutvecklare Värmdö kommun, intervju den 21 februari 2013.

med publik verksamhet. Nu står orten inför en kraftig expansion med en mängd nya bostäder och Gustavsbergs hamn ska utvecklas, enligt Värmdö kommuns vision, till ett attraktivt centrum med ett myllrande folkliv. De offentliga rummen i hamnen behöver studeras för att se om de svarar upp till morgondagens behov av attraktiva miljöer där människor väljer att vistas.

Syfte och mål

Syftet med arbetet är att möjliggöra ett naturligt flöde för gående genom Gustavsbergs hamn samt att undersöka hur man kan utforma de offentliga miljöerna i det kulturhistoriskt värdefulla Gustavsbergs hamn så att de svarar mot nutida och framtida stadsutvecklingsbehov. Arbetet ska svara på frågorna:

På vilket sätt kan Gustavsbergs hamn förändras så att man som gående upplever attraktiva och trygga utemiljöer?

Hur möter man nutida och framtida stadsutvecklingsbehov i ett område som är riksintresse för kulturmiljövården?

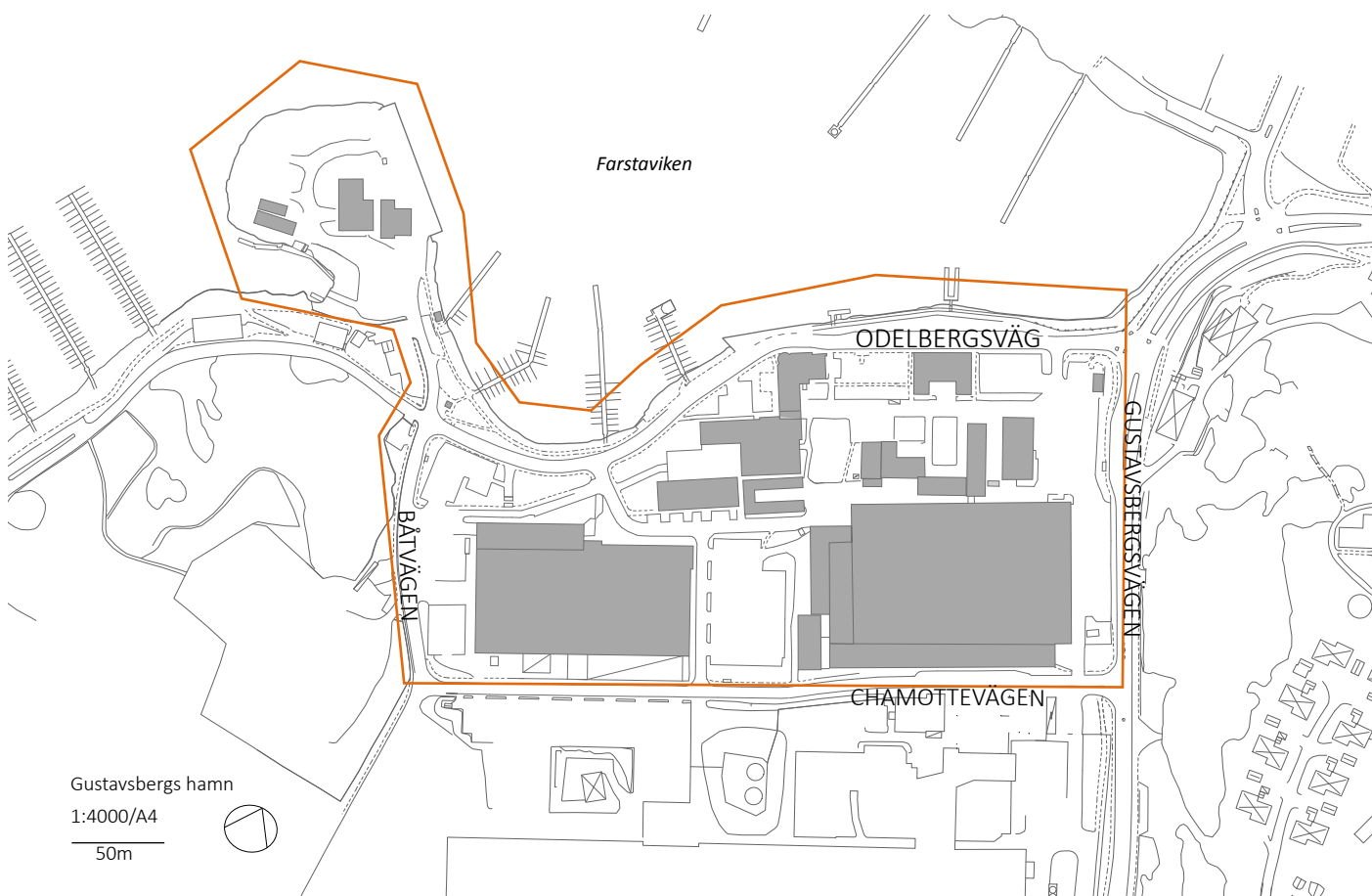
Målet är att forma ett idéförslag som visar hur Gustavsbergs hamns offentliga miljöer kan gestaltas för framtiden och samverka med den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Avgränsning

Området för gestaltningen avgränsas geografiskt av Farstavikens kaj i norr, Gustavsbergsvägen i öster, Chamottevägen i söder och Båtvägen väster. På grund av den begränsade tiden för arbetet och storleken på området har jag valt att presentera förslaget med en översiktlig gestaltning. Tidsbegränsningen har även påverkat att analysen av antalet parkeringsplatser i området uteblivit. Då jag inte arbetar efter någon budget finns det inte någon ekonomisk begränsning. För att kunna skapa ett förslag som inte begränsas av tidigare planer för området har jag haft ett fritt förhållningssätt till den gällande detaljplanen för Gustavsbergs hamn.

Metod

Gestaltningförslaget av Gustavsbergs hamns offentliga miljöer baseras på bakgrundsfakta, litteraturstudier, inventeringar och analyser. Jag började arbetet

Gustavsbergs hamn befintlig situation

med att söka en bas att utgå från. För att skapa mig en bild av Gustavsbergs hamn var det viktigt att söka bakgrundsinformation. Den har bestått av historiesökning i litteratur från biblioteket i Gustavsberg och sökningar via internet. Jag studerade den nuvarande detaljplanen för hamnen med planbeskrivning samt visionsdokument för hur Värmdö kommun vill att framtidens Gustavsberg ska utvecklas. Ett stöd för arbetet har varit att studera litteratur om hur planerare ser på industriella kulturmiljöer idag. Jag har även studerat litteratur om vad som gör en stadsmiljö attraktiv och trygg samt vilka värden som gör att människor vill vistas och uppehålla sig i en urban, offentlig plats.

Inventering och analys av Gustavsbergs hamn grundas på flertalet platsbesök som har ägt rum på både vardagar och helger och baseras på delar av metoder från Kevin Lynch och Arne Branzell. (Branzell 1976), (Lynch 1960).

Lynch beskriver hur människor rör sig, orienterar sig och uppfattar sin stad genom identifiering av olika strukturer. I boken undersöks stråk, noder och områden för att se hur invånarna förflyttar sig genom staden. Gränser och barriärer för att upptäcka hinder i omgivningen. Han identifierar landmärken som talar om vilka objekt som kan användas att orientera sig med.

Branzell har skapat ett notationsspråk som arkitekter enkelt ska kunna använda för att beskriva en mänsklig reaktion som infinner sig på grund av rummets fysiska utformning. Med hjälp av notationsspråket kan man ge en tydligare helhetsbild av rumsupplevelsen.

Genom att komplettera Lynchs symboler med Branzells rumsupplevelser har jag format min analys av Gustavsbergs hamn. Med hjälp av Lynchs symboler för stråk och noder har jag analyserat cirkulationen av fotgängare och fordon samt angöring. För att finna hinder i form av otillgänglighet och förhindrat flöde av människor har jag identifierat barriärer i hamnen. Jag har använt mig av Branzells metod att beskriva riktningar och känslor av rumsupplevelser för att kunna lokalisera vilka kvalitéer eller brister området har. Genom att ställa frågorna, vilken riktning har rummet, vilken känsla infinner sig här, vad skapar den känslan, har jag identifierat offentliga rum vars rumsliga karaktär bör motverkas eller tas tillvara.

Under analysfasen deltog jag i ett möte på Värmdö kommun. Det var ett möte där boende fick berätta om hur de använder grönområdena i Gustavsberg. Det hjälpte mig att förstå hur omgivningarna runt Gustavsbergs hamn används av boende.

Med stöd av resultaten från bakgrundsfakta, litteraturstudier, inventeringar och analyser formade jag

en framtidsbild som bygger på tre grundteman. Stärka kärnan, skapa länkar och möta vattnet. Dessa tre teman var utgångspunkterna och hjälpmedel vid gestaltningen av Gustavsbergs hamn. Jag tog även fram ett koncept som hjälp för att formge miljöerna i hamnen.

För att hitta en bas inleddes gestaltungsfasen med snabba översiktliga skisser med hjälp av papper och penna. När den översiktliga gestaltningen formats fortsatte arbetet i AutoCad, ett digitalt skissprogram. Efter ytterligare utformning provade jag att känna av områdets olika tänkta rumsligheter med 3D-modulering i Sketchup. Delmomenten har löpt parallellt stora delar av arbetet och utformningen av gestaltungsförslaget har bearbetats från arbetets början till slut.

Förslaget presenteras med en illustrationsplan över hela Gustavsbergs hamn i skala 1:2000 samt fördjupningar i skala 1:500 med perspektiv.

LITTERATURSTUDIE

Litteraturstudien ska ge vägledning genom arbetet med att forma en idégestaltning för Gustavsbergs hamn. Den ska hjälpa till att förstå hur man ser på industriella kulturarv idag och hur de kan utvecklas inför framtiden samt vara en inspiration till den stadsutveckling som kommunen eftersträvar.

Nedlagda industrimiljöer blir offentliga

Planeringens utmaningar och tillämpningar är en antologi om samhällsplanering. Här beskriver Kersti Morger industriens uppkomst och deras avveckling samt diskuterar den utmaning som planerare ställs inför när det gäller industriminnesvård. (Morger 2005:385-387).

År 1975 införde kulturpolitikerna i Sverige ett ökat ansvarsområde för kulturminnesvården vilket gav kulturmiljövården ett större ansvar för industrisamhällets kulturarv. Då ändrades institutioners och myndigheters syn på industriella anläggningar. Kulturmiljövården gick från att tidigare haft en samhällskonserverande uppgift till att istället tänka på hela den historiska utvecklingen. Det innebar att arbets- och boendemiljöer kom att utgöra en betydande del av kulturmiljön. (Morger 2005:387-388).

Morger menar att ett framgångsrikt bevarande kräver att man väcker ett aktivt intresse vilket kan åstadkommas genom att beskriva och förklara kulturmiljön. Det är också viktigt att man tar ansvar och vårdar men även ser till att det industriella kulturarvet brukas som en resurs för både nutiden och framtiden. (Morger 2005:398, 400). Morger fortsätter diskussionen med att de värderingar som finns hos en själv som privatperson och i yrkesrollen samt i den organisation man verkar i gör att det blir en svår uppgift att värdera och förmedla oberoende aspekter på lämningar efter industrisamhällen. Hon menar att det finns avgörande frågor man bör ställa sig när det gäller industriella kulturarv som till exempel, vems kulturarv vill vi förmedla, vad är syftet med bevarandet eller för vem bevarar vi. Det är viktigt att de val man gör vid bevarande är medvetna val. (Morger 2005:389).

Stadsliv

Jane Jacobs (1916-2006) introducerade banbrytande idéer om hur en stad bör utvecklas och fungera i *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. I boken redogör hon för livet i staden och vad som gör stadslivet speciellt. Hon bidrar med redskap för att förstå hur detta liv blir till och tar upp vilka förutsättningar som behövs för en fungerande stad. (Jane Jacobs Walk, 2013).

Jacobs skriver att det speciella med en stad är det offentliga livet som utspelar sig på gator och torg. Hon menar att det är här vardagslivet tar plats och det är här möten mellan boende, näringsidkare och förbipasserande händer (Jacobs 2005:9). En av stadens stora kvaliteter är att den för samman människor med gemensamma intressen (Jacobs, 2005:143). Det offentliga rummet är anonymt, tillgängligt för alla och ger möjlighet till möten. Vidare skriver hon att när en stad fungerar tillfredställande råder balans mellan frihet och social kontroll som ger social, kulturell mångfald och tilltro till andra. Hon beskriver fyra villkor för denna mångfald väljer en liten skala för sin diskussion, en mindre stadsdel med bekväma gångavstånd. (Jacobs 2005:10).

- Stadsdelen bör ha en blandning av bostäder och arbetsplatser och helst uppfylla fler än två primära funktioner. Funktionerna måste generera människor som av olika anledningar rör sig utomhus på olika tider.
- Stadsdelen bör vara utformad som en kvarterstad med korta kvarter som bidrar till att maximera antalet korsande rörelser och därmed mängden möten.
- Byggnaderna måste vara av blandad ålder och skick.
- Täthet i bebyggelsen som gör att det finns en tillräckligt hög koncentration med människor i kvarteren oavsett varför de befinner sig där. (Jacobs 2005:176).

Jacobs undersöker hur förhållandet mellan människor och verksamheter ser ut och menar att det är bebyggelsen som ger det sociala en rumslig form och att det sociala varierar med utformningen av byggnaderna. Det viktiga för en fungerande stadsdel är kvarterens storlek och att bebyggelsen är tillräckligt tät samt att husens verksamheter befinner sig i direkt anslutning till gatan. Vidare menar hon att den estetiska utformningen visserligen inte är ointressant men av sekundär betydelse för fungerande stadsdelar. (Jacobs 2005:11).

Små komponenter i staden kan vara av stor betydelse för helheten och hon gör en liknelse med ett ekosystem. Desto fler nischer det finns av liv och levnadssätt i ett ekosystem ju fler chanser är förmågan att systemet hålls kvar vid liv. (Jacobs 2005:17).

Jacobs diskuterar trottoarer och gator ur olika perspektiv. För att en gata ska kännas trygg och säker behöver den attrahera människor att vilja uppehålla sig

där. För att åstadkomma det betonar Jacobs tydliga gränser mellan privat och offentligt det är viktigt att undvika odefinierade och privata rum. Det måste också finnas ögon på gatan vilket i stor utsträckning omfattas av utbudet butiker, barer och restauranger som är verksamma under kvällstid. (Jacobs 2005:57-58).

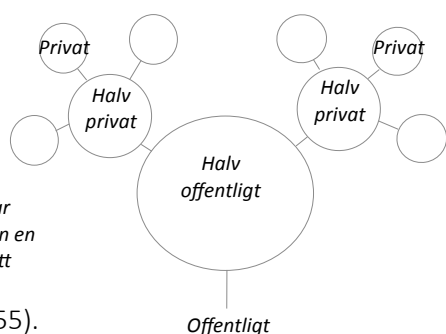
Gångstråken eller trottoarernas positiva verkan i stadsdelen är att den för ihop människor som inte känner varandra (Jacobs 2005:79). Hon menar att hur obetydliga och slumpmässiga kontakterna på trottoarerna än kan verka är det möjligt att de utgör grunden för ett rikt offentligt liv i staden (Jacobs 2005:96).

Trottoaren är även en del av barnens lekplats. Leken kan exempelvis vara att plaska i vattenpölen, klättra på räcken eller bara att kunna springa fram och tillbaka. Sådana aktiviteter kan man inte planera för. Trottoarer som är 9-10 m breda tillåter i stort sett vilken typ av spontan lek som helst. (Jacobs 2005:110-111).

Offentligt och privat

Catharina Gabrielsson, assisterande professor i urban teori vid Kungliga Tekniska Högskolan, skriver i boken *Ur ett pågående samtal om arkitektur*, att det ofta talas om det offentliga rummet som kännetecken för stad, stadsliv och demokrati. Med demokrati menar hon att alla medborgare måste känna lika tillträde till platsen. Hon hävdar att det offentliga är under ständig omvandling och att det offentliga utgörs av principer och värden snarare än specifika rum. Men det innebär inte att rummet saknar betydelse, fortsätter hon, för om dessa principer och värden inte upprättas rumsligt finns risk att de förlorar i giltighet. Hon liknar det offentliga rummet med naturen och den svenska allemansrätten, allas och ingens. (Gabrielsson 2011).

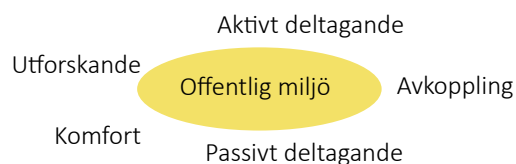
I Jan Gehls bok *Livet mellem husene* som handlar om att visa omsorg över de människor som rör sig genom de offentliga rummen i staden beskrivs den hierarkiska ordningen mellan privat och offentligt så här:

Figuren illustrerar strukturen mellan en privat altan till ett offentligt torg. (Gehl 2003:55).

Värden i en offentlig miljö

Antologin *Public Places Urban Spaces* syftar till att ge en helhetssyn på det komplexa arbetet med urban design. Författarna diskuterar idéer, teorier och forskning från ett flertal källor som grundar sig i både teori och praktik från offentliga miljöer. I boken tar man upp fem primära värden som människor söker i en offentlig miljö:

Komfort syftar på den bekvämlighet eller välbefinnande en plats ger. En indikator för komforten är hur länge människor stannar på en plats vilket i sin tur kan bero på hur väl platsen är skyddad från sol och vind, eller på hur många bekväma sittplatser det finns. Det kan även bero på platsens atmosfär eller karaktär samt om man känner sig trygg och säker. Publika, offentliga platser som innehåller träd, vattenelement eller avskildhet från trafik gör att det är enklare att slappna av och finna avkoppling. Det som vanligast attraherar människor i en offentlig miljö är andra människor och det liv och aktiviteter som de tillför. De mest använda sittplatserna är vid stråk där man kan sitta och betrakta andra människor. Men medan vissa människor nöjer sig med ett passivt deltagande vill andra ha ett mer aktivt. Aktivt deltagande är en direkt upplevelse mellan människor och platsen. Framgångsrika platser erbjuder fler varierade grader av deltagande samt plats för de som inte vill delta. Man kan skapa länkar mellan människor genom att arrangera bänkar, vattenelement, skulpturer och kaféer vilket kan leda till social interaktion. Interaktion uppstår spontant där det finns något intressant, exempel på det är tillfällig konst. Människor vill även ha möjlighet att utforska miljön genom variation, förändring och upplevelse och söker ibland något som avviker från rutinen och det förväntade. Det kan vara lunchkonserter, konstutställningar, gatuteatrar, festivaler, marknader eller andra sociala evenemang. (Carmona m.fl. 2008:165-168).

I boken pekar man även på att det är rörelsen genom det offentliga rummet som är kärnan i den urbana upplevelsen. Men för att människor ska promenera måste det finnas mål på vägen och en logik i rörelsemönstret samt vara lättillgänglig att ta sig fram till fots. (Carmona m.fl. 2008:169)

Författarna påtalar att bilåkning minskar möjligheten till gatulivet då den sociala interaktionen endast uppstår när bilen är parkerad. Vidare pekar de på att det finns ett problem med hur parkeringsplatser integreras på ett bra sätt och samtidigt är trygga, säkra och bekväma. De menar att i dagens samhälle behöver vi parkeringsplatser och förmodligen även i den förutsebara framtiden. (Carmona m.fl. 2008:190).

Reflektioner av litteraturstudien

Morger pekar på att de industriella kulturarven framgångsrikt bevaras genom att de brukas och ses som en resurs för nutiden och framtiden. Det stämmer väl överens med hur Värmdö kommun ser på sina kulturmiljöer. I kommunens översiktsplan står att det bästa sättet att bevara en kulturmiljö är att den brukas och lever, men att hänsyn måste tas till de speciella värdena (Värmdö kommun u.å.b.:74). Kommunen ser sina kulturmiljöer som en resurs för framtiden och anser att det är viktigt för nya och befintliga kommuninvånare att känna anknytning till hembygden genom att dess historia kan avläsas. Gustavsbergs hamn har därför med sin historiska verksamhet av porslinsstillverkningen betydelse för ortens identitet och medverkar till att skapa en känsla av förankring hos invånarna. Genom att levandegöra de kulturhistoriska värdena och åter fylla hamnen med liv och rörelse skapas en länk mellan det förflutna och framtiden och på så sätt kan det gamla vävas in det nya.

Värmdö kommun strävar efter att Gustavsbergs hamn ska bli en attraktiv stadsdel med ett myllrande folkliv. Jacobs menar, för att en levande och dynamisk stadsmiljö ska åstadkommas måste fyra villkor uppfyllas. Det krävs bland annat en blandning av bostäder och arbetsplatser som har flera funktioner, utformningen måste likna kvarterstaden, byggnaderna bör vara av blandad ålder och skick samt vara tät i bebyggelsen. Dessa villkor bidrar till att det finns en tillräckligt hög koncentration av människor som rör sig utomhus vid olika tider på dygnet samt till att mängden möten mellan människor ökar. Det är därför viktigt att i Gustavsbergs hamn sträva efter att skapa den täthet som ger förutsättning för en attraktiv och trygg miljö med mänskliga möten och aktiviteter.

Gabrielsson menar att det offentliga utgörs av demokratiska principer och värden samt att en offentlig miljö ska vara tillgänglig för alla, både fysiskt som psykiskt. Jacobs påtalar att det är viktigt att undvika odefinierade privata rum för att locka människor till en plats. Det är

därmed viktigt att lokalisera och motverka rum som ger en privat känsla.

I boken *Public Places Urban Places* redogör man för värden som gör att människor söker sig till en plats. De utgörs av såväl aktivt som passivt deltagande, avkoppling, komfort och utforskande. Det är fem viktiga mervärden som jag kommer att använda vid min analys och gestaltning av Gustavsbergs hamn.

I boken påtalar man även att bilåkning minskar möjligheten till den sociala interaktionen det är därför viktigt att undersöka trafiksituationen i hamnen.

Genom att sträva efter täthet och mervärden samt att undvika odefinierade privata rum och förhindra bilåkning skapas förutsättningar för mänskliga möten. Dessa mänskliga möten kommer att bidra till en attraktiv och trygg miljö i Gustavsbergs hamn.

Bilden visar en offentlig miljö där människor har valt att stanna upp och sitta ner eller strosa. Vad är det som gör att man vill uppehålla sig här? Troligtvis är det flera faktorer som spelar in. Möjlighet att se på folklivet, solsken, varierande fasader i ögonhöjd, en småskalighet. Är miljön attraktiv? Det estetiska värdet kanske inte är så högt men det kan finnas många andra värden som gör miljön attraktiv som exempelvis, trygg, varierande och avkopplande.

GUSTAVSBERGS HAMN

Platsen för gestaltningen är Gustavsbergs hamn som ligger i industriområdets norra del. Gestaltningområdet sträcker sig mellan Chamottevägen i söder, Båtvägen i väster, Gustavsbergsvägen i öster och strandlinjen mellan kajen och Farstaviken i norr. Även Kattholmen ingår som ligger i områdets nord/västra del. Den totala arean är cirka 8 ha eller 0,8 km².

Gustavsbergs industriområde består till stor del av fyllnadsmassor. Längs Farstaviken har man på vissa ställen fyllt upp till 8 meter. Hamnområdet är beläget mellan två skogsbeklädda höjdparter, i väst respektive i öst, och

marken lutar svagt ner mot vattnet. Farstaviken har ett vattendjup på cirka 8 meter. Vikens botten består av lersediment med ett djup av ungefär 22 meters mäktighet. Under åren av industriverksamhet på platsen har det samlats tungmetaller på bottenens ytskikt och därför får den inte utsättas för några större störningar. (Värmdö kommun, 2002).

Den äldsta delen av industriområdet ligger närmast Farstaviken. Byggnaderna här är övervägande från 1800-till början av 1900-tal och blir successivt yngre söderut (Aspfors 1995:15).

Foto: Värmdö kommun

Gustavsbergs porslinsfabrik

Gustavsbergs porslinsfabrik grundades år 1825, men redan på 1640-talet anlades en tegelindustri på samma plats (Arvidsson m.fl. 1997:15,17) vilken fortfarande var i drift när porslinsverksamheten startade (Källman 1987:80 se Aspfors 1995:1). Porslinsfabrikens första byggnader var av trä, men ersattes i mitten på 1800-talet av stenhus när man insåg brandrisken (Lindskog m.fl. 1973:123 se Aspfors 1995:5).

Tillverkningen under 1800-talet stötte på flera motgångar, det var först vid sekelskiftet som företaget blomnade upp och fabriken expanderade (Arvidsson m.fl. 1997:18-20,22). Framgångarna visades med rikt dekorerade fasader vars stiluttryck var hämtade ur historien (Aspors 1995:15).

Så småningom strömmade en våg av billigt porslin in till Sverige. För att möta den utländska konkurrensen behövde man modernisera tillverkningsmetoderna vilket ledde till att man i slutet av 1940-talet rev stora delar av de äldre fabriksbyggnaderna och ersatte dessa med en enda stor byggnad som skulle innehålla porslinstillverkningens alla moment under ett och samma tak. Man kompletterade även med nya anläggningar för sanitets- och badkarstillverkning.

Under perioden för miljonprogrammet ökade efterfrågan på badkar, toalettstolar och handfat vilket gynnade Gustavsberg. I mitten av 1970-talet avstannade bostadsproduktionen i Sverige och de svåra åren började för fabriken. Med trots en lång rad ägarbyten finns tillverkningen i viss del kvar (Arvidsson m.fl. 1997:22-25). År 2000 togs Gustavsbergs tillverkning av sanitetsporslin över av ett företag som fortfarande står som ägare (Gustavsberg u.å.). Även hushållsporslinsfabriken gick igenom flertalet ägarbyten men blev slutligen personalägt och fortsätter även den att leva vidare om än i mindre skala (Gustavsbergs Porslinsfabrik 2013).

Brännugnarna

Under 1800-talet och fram till 1930 präglades fabriksområdet av en mängd skorstenar. Vid tillverkningen brändes godset i så kallade rundugnar. Flintugnar användes för att bränna flinta eller ben som sedan skulle blandas i massan till porslinet. Vid rationaliseringen i mitten på 1930-talet infördes så kallade tunnelugnar och man plockade då ner de stora runda skorstenarna. (Arvidsson m.fl. 1997:59,67).

Fabrikens energikällor

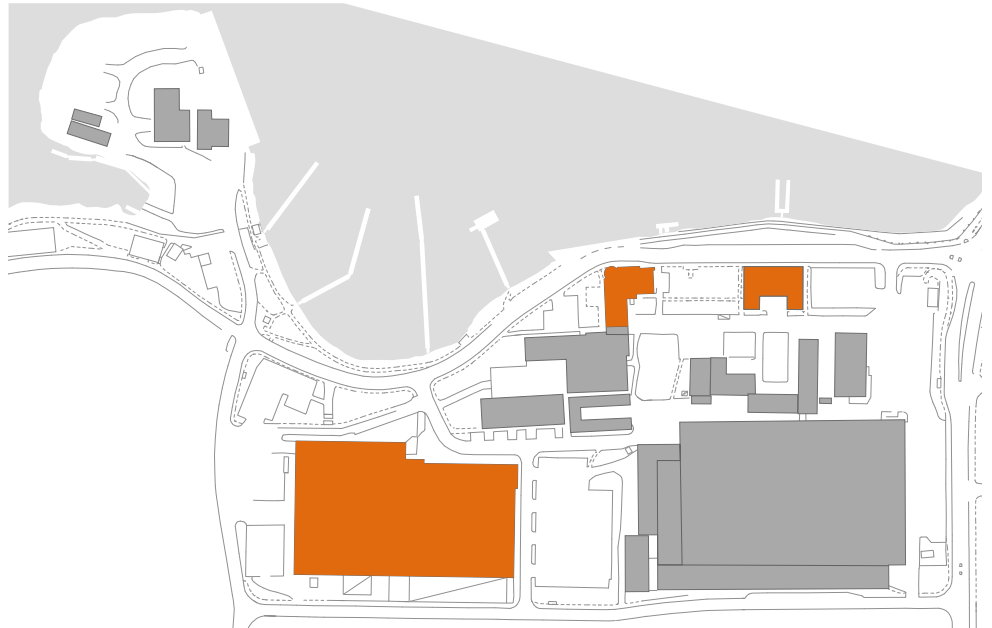
Vid tiden då fabriken grundades var tillgången på vattenkraft en avgörande faktor för att kunna driva industriell verksamhet. Genom tegelbruksområdet, platsen för den nuvarande porslinsfabriken, flöt Kvarnströmmen som rann från Kvarnsjön vilken ligger högre upp i terrängen. Vid strömmen uppförde man ett vattenhjul som kom att driva råvarukvarnarna och bearbetningsmaskinerna. Vattenhjulet revs år 1895, men samma år uppfördes ett nytt som var byggt av järn. Hjulet står kvar på samma plats än idag och vittnar om fabriken första energikälla. Dock ersattes vattenhjulet succesivt av ångmaskinskraft då man insåg att vattenkraften inte räckte till. Ångmaskinskraften var den huvudsakliga energikällan fram till år 1905, då Kattholmens kraftstation stod färdig. Byggnaden fick ett utseende som anknöt till jugendstilen enligt den tidens ideal. Husets gavlar hade runda former, fönstren var stora och välvda. Byggnadsmaterialet var fabriken egna gula eldfasta tegel som kombinerades med grönglaserade tegeldetaljer. Den innehöll två stycken ångturbiner. Invid kraftstationen anlade man ett badhus vars vatten värmdes upp av stationens kondensvatten. Redan år 1921 lades elektriska kraftstationen ner och istället tog fabriken sin energi från Älvkarlebynätet. Idag bildar vattenhjulet och Kattholmsverket en illustrativ kedja som visar på fabriken energikällor genom tiderna. (Arvidsson m.fl. 1997:86-88).

Idag bildar vattenhjulet och Kattholmens kraftstation en illustrativ kedja som visar på fabriken energikällor genom tiderna

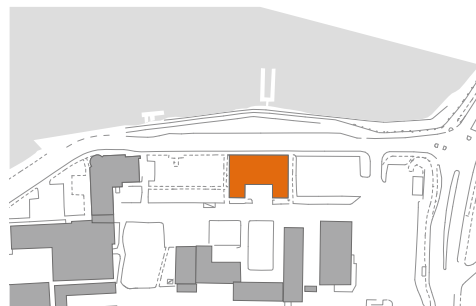
Kontorsbyggnaderna

När man anländer vattenvägen till Farstaviken ser man fabriken tre arkitektoniskt påkostade kontorsbyggnader. Dessa byggnader skildrar tre betydelsefulla epoker i fabriken historia (Arvidsson m.fl. 1997:35).

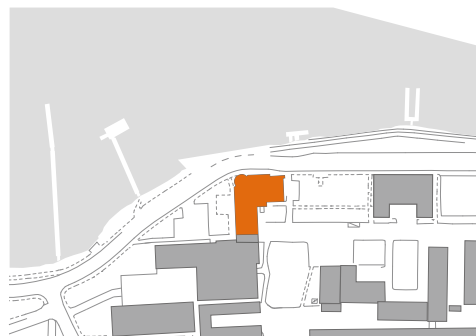
Gula Byggningen

Den äldsta byggnaden är "Gula Byggningen" som uppfördes år 1825 i samband med att fabriken startade. Från början hade huset en fasad av trä, dagens spritputs kom till först år 1915 (Arvidsson m.fl. 1997:28). Idag är denna kontorsbyggnad det enda hus som är kvar från fabriken grundande (Aspfors 1995:15).

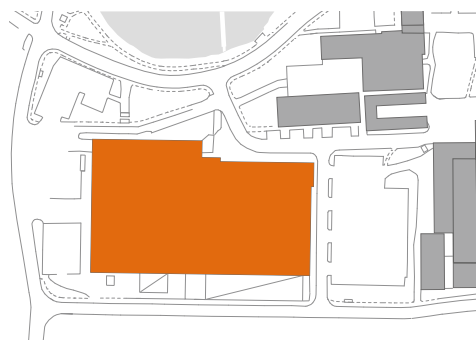
Huvudkontoret/Tornhuset

Nästa generations kontorshus är ett riddarborgsliknande tegelhus. Det stod klart år 1898 och kom att kallas Huvudkontoret. Kontorshuset var flitigt använt då det stod i centrum för den livliga båttrafiken. På första våningen fanns en tullstation och en väntsal för båtresenärer samt lokaler för post och telegram (Arvidsson m.fl. 1997:30).

Tekniskt center/Glashuset

År 1971 byggdes det tredje i serien av kontorshus, Tekniska centret. Här fanns både kontor, laboratorier, verkstäder och lager. Byggnaden kallades i folkmun för glashuset då det modernistiska husets fasader mot vattnet har stora glaspartier. Fasaden är även utsmyckad med emaljerad plåt från badkarsfabriken (Arvidsson m.fl. 1997:35).

Verksamheter idag

Byggnadernas historiska benämning redovisas i rubrikerna därefter följer en kort beskrivning av dagens verksamhet.

1 *Kattholmens kraftstation*

Verksamheten idag består av båtförsäljning och uthyrning av båtplatser.

2a *Glashuset/Tekniska huset*

I områdets senast uppförda kontorshus ligger idag Gustavsbergs vårdcentral.

2b,c *Glashuset/Tekniska huset*

I markplan finns verksamheter som exempelvis kläd- samt presentbutik, sushibar, frisör och mäklarkontor. Här ligger även en ungdomsmottagning och tandläkare.

2d *Glashuset/Tekniska huset*

I byggnaden inryms en större eventhall, Glashusets arena.

3 Modernt bostadshus med glasförsäljning i markplan.

4 *Gästhamn*

5 *Strömma kanalbolag*

Här angör passagerarfärjor.

6 *Packboden*

Det gamla packhuset består idag av bostäder. I markplan finns verksamheter som ett mäklarkontor och en secondhand butik.

7 *Huvudkontoret/Tornhuset*

I markplan mot Farstaviken finns ett café, på de övre planen ligger kontors- och konferenslokaler. I markplan mot fabriksgården ligger en presentbutik.

8 I anslutning till bostadshusen ligger en modern låg garagebyggnad av carportkaraktär.

9 I direkt anslutning till porslinsfabriken finns det outletförsäljning av glas, porslin med mera.

10 *Målarhusen*

I de gamla målarhusen finns idag konstnärsateljéer.

11 *Slamhuset*

Även i det forna slamhuset finns konstnärsateljéer.

12a *Hushållsporslinsfabriken*

Idag finns inget kvar av den gamla fabriksinredningen, byggnaden används för event- och mässor. Framtidsplanen är ett kulturcentrum med bibliotek, museum, café med mera.

12b *Hushållsporslinsfabriken*

I delen mot Gustavsbergsvägen finns porslinstillverkning/försäljning i mindre skala.

12c *Hushållsporslinsfabriken*

I det norra hörnet av hushållsporslinsfabriken ligger en livsmedelsbutik.

13 *Fabriksgården*

14 *Eldungshuset*

Idag finns här en antikaffär.

15 *Brännugns hus*

Här finns en bistro med tillhörande veranda.

16 *Torkhuset*

Gustavsbergs porslinsmuseum.

17a *Gamla Verkstaden*

Denna byggnad inrymmer idag hotellverksamhet.

17b *Gamla Slamhuset*

Hotell samt en polisstation.

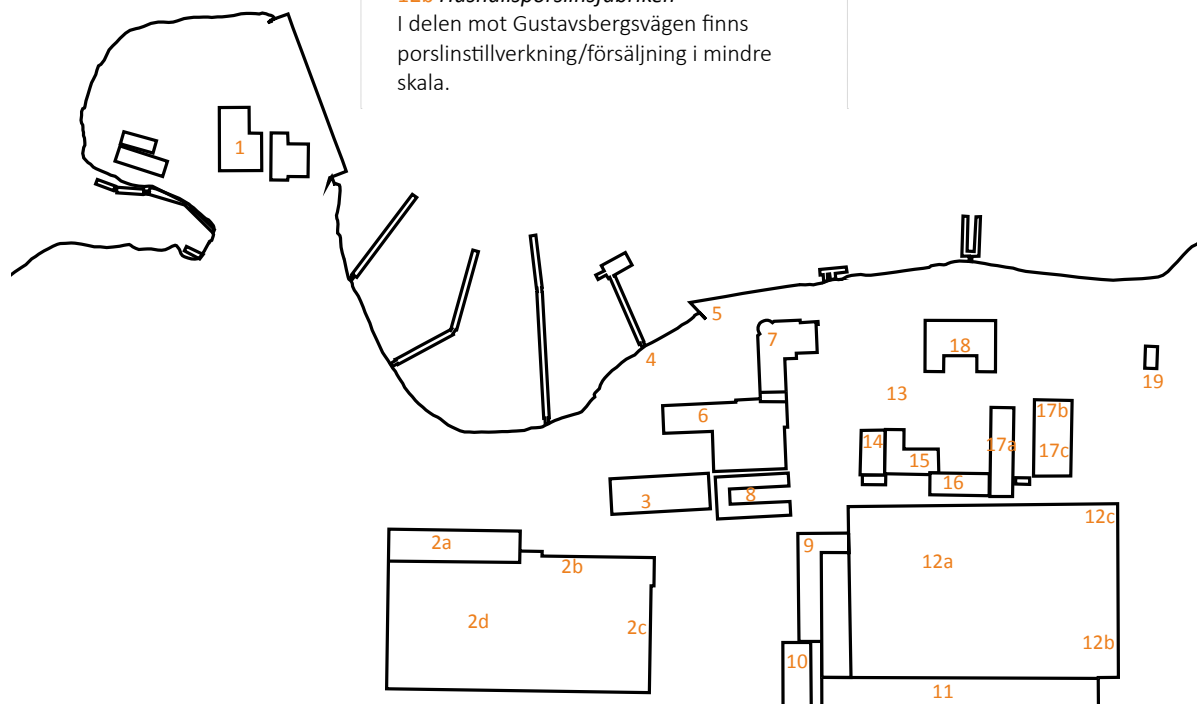
17c *Gamla Slamhuset*

Restaurang i markplan mot parkeringen.

18 *Gula Byggnaden*

I områdets äldsta byggnad finns idag en konsthall och ateljébutik.

19 *Thaikiosk*

Värmdö kommuns vision

Kommunens vision för hur centrala Gustavsberg kan komma att se ut om 10-20 år visar en utvecklingsplan med totalt cirka 2 300 nya bostäder. Förutom att skapa fler bostäder vill man förädla bruksmiljöerna och läget vid Farstaviken samt öka utbudet av kultur, idrott och rekreation. (Öhman 2012).

Ett av målen med utformningen av de nya områdena är att förbättra förutsättningarna och underlätta för cyklister och gående. Gång- och cykelnäten ska knyta ihop centrum, servicefunktioner, skolor, rekreationsområden och bostäder. (Öhman, 2011).

Planerad bostads- och parkbebyggelse i centrala Gustavsberg

Fabriksstaden

Fabriksområdet ska göras om till en öppen och levande stadsdel som ska rymma både bostäder, verksamheter och service. Fabriksstaden ska bli en del av centrala Gustavsberg med en stark koppling mot centrum. Här planeras för runt 1 400 bostäder. (Värmdö kommun, u.å.a).

Centrum

På den stora parkeringsytan med omnejd vid centrum planeras det för cirka 240 lägenheter samt särskilt boende, gruppboende och förskola. Man reserverar även utrymme för bibliotek/kultur och en stor cykelparkering. (Öhman, 2012).

Kvarnbergsterassen

Den planerade bebyggelsen är tänkt att fungera som en länk mellan centrum och fabriksområdet. Fem till sex våningar höga flerbostadshus med lokaler för verksamheter i bottenvåningen placeras på Kvarnbergets norra sluttning. Totalt beräknas det bli omkring 250 lägenheter. (Värmdö kommun, u.å.a).

Mariaterassen

De cirka 120 planerade lägenheterna, vissa som gruppboende, ska ligga i fem till sex våningars punkthus. (Öhman, 2012).

Vattentornsberget

På höjden vid vattentornet har man planer på att bygga "stad i park". Här blir det runt 370 nya bostäder i punkt- och lamellhus. (Öhman, 2012).

Idrottsparken

I området mellan centrum och Ösby träsk finns idag badhus, sporthallar, isrink och ishall samt tennishall. Här vill man skapa en äventyrspark med naturbad, utomhusgym, äventyrslek och ytor för spontanidrott. Det ska även anläggas en ny tennishall och skatepark i området. (Öhman, 2012).

Stadsparken

En ny park ska knyta samman centrum och Idrottsparken med hamnen och Fabriksstaden. Den ska öppna upp och förstärka utsikten och vattenkontakten med Farstaviken. Parken ska innehålla lek, skulpturer, mindre paviljonger för utställningar och kaffeservering. (Värmdö kommun, u.å.a).

Gustavsbergs omgivningar

Gustavsberg ligger i Värmdö kommun vars geografiska läge är Stockholms läns inre skärgård. Här beskrivs landskapets naturkaraktär samt hur invånarna i Gustavsberg använder sina närliggande grönområden. Här undersöks även hur handeln ser ut i den närmaste omgivningen.

Grönstruktur och handel runt centrala Gustavsberg

Naturen i Värmdö

Värmdö kommuns natur får sin karaktär av närheten till havet och det gamla odlingslandskapet. Naturen präglas av en skärgårdsmiljö med nyckelbiotoper, öppna kulturlandskap och våtmarker. Med berg och dalgångar får spricklandskapet olika förutsättningar. Det gör att Värmdö har en mycket variationsrik skog med flera olika skogsbiotoper. Områden med skärgårdsnaturskog kan man hitta i stort sett inom hela kommunen. Skärgårdsnaturskog är ett samlingsnamn för äldre skogar med en stor variation på träd av olika ålder. Men den mest vanliga skogstypen i kommunen är hällmarksskogen. Här växer knotiga och lågvuxna tallar vilket är resultatet av mager jord och kargt klimat. Mellan de glest växande tallarna täcks marken av olika lavar och ljung. Det historiska odlingslandskapet med betesmarkerna har givit en rik flora med olika typer av ängsmarker. I skärgårdslandskapet finns en särskilt typ av äng, havsstrandäng, här finns örter som är anpassade för påverkan av saltvatten. (Hagström 2012).

Grönområden i Gustavsberg

I skogarna runt centrala Gustavsberg finns det möjlighet till fritt strövande i en varierande natur. Det finns även anlagda slingor och motionsspår. Värmdö kommun bjöd in till ett möte¹ med de boende i Gustavsberg för att ta reda på hur de använder närliggande grönområden. Det visade sig att de stora grönområdena var mycket uppskattade.

Flera av mötesdeltagarna tyckte om att ströva fritt i skogarna medan andra föredrog de anlagda slingorna. Dock framkom det att vissa spår var i behov av upprustning. De boende ville även att antalet lek- och badplatser skulle bli fler. Önskemål om odlingslotter var något som dök upp och man önskade att frukt och bär skulle finnas tillgängligt för allmänheten i parker och andra offentliga miljöer. De mindre grönområden som ligger mellan bebyggelsen i samhället sågs som värdefulla, de används av små barn för lek och fungerar som själslig rekreation för de äldre.

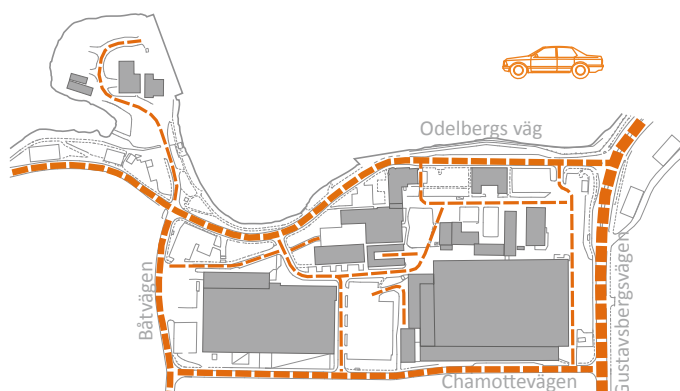
Handel och service

På uppdrag av Värmdö kommun utförde en projektgrupp från Nordplan en handelsutredning över hela Gustavsberg. I utredningen beskriver man de olika handelsområdena i centrala Gustavsberg och i omgivningen. Man undersökte bland annat detaljhandels utveckling i kommunen och jämförde med omgivande kommuner. Det visade på en stadig försäljningsutveckling i Värmdö kommun. Gruppen tittade även på dagens och framtida konkurrenter. Deras slutsats var att den hårda konkurrensen med den utspridda befolkningen i kommunen tillsammans gör att handeln i centrala Gustavsberg bör samlas till en punkt och de menar att störst potential har Gustavsbergs hamn. Marknaden är inte tillräcklig för ytterligare en större handelsplats såsom ett traditionellt köpcentrum men menar vidare att hamnen skulle kunna bli en attraktiv handelsplats om man bygger på den struktur som finns med de historiska byggnaderna. De påtalade även att parkeringsbehovet bör utredas om hamnen utökas med fler och flyttade centrumverksamheter. (TP Group Sweden AB, 2009).

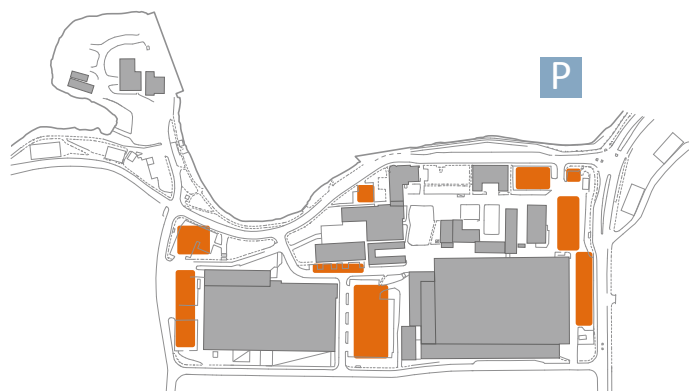
¹Hur använder vi grönområden i Gustavsberg? Möte den 18 april 2013, Värmdö kommun.

INVENTERING & ANALYS

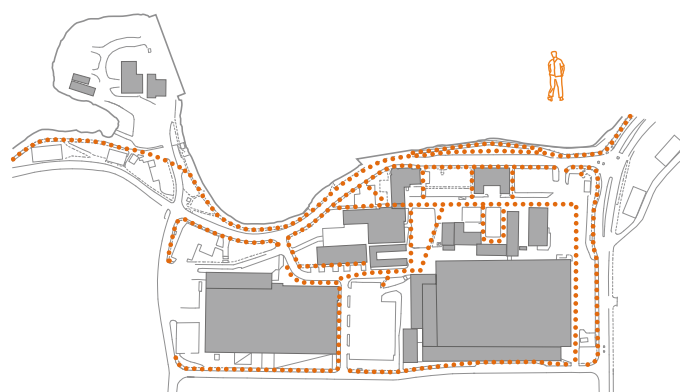
Cirkulation och angöring

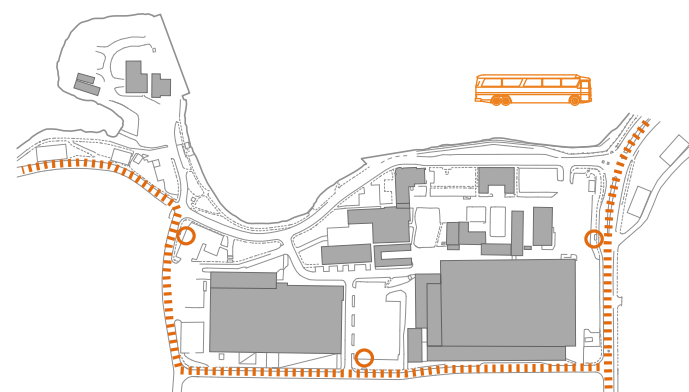
Kartan visar i vilken omfattning det är möjligt att röra sig med bil genom området. Dimensionerna på de streckade linjerna visar storleken på körytan och frekvensen av fordon. Gustavsbergsvägen är en länk mellan centrala Gustavsberg och motorleden mot Stockholm. Chamottevägen, Båtvägen och Odelbergs väg är genomfartsleder förbi och till hamnen. Vid mina platsbesök insåg jag att det möjligt för bilister att i stort sett ta sig bilburna genom hela området.

I hamnen finns det flera större parkeringsytor. Vid mina platsbesök har dessa varit flitigt använda och många gånger har bilister letat efter lediga platser. De stora parkeringarna är monotona platser men frekvensen på nyttjandet visar att parkeringsplatser behövs. Bilar parkerar även på ej anvisade platser.

Fotgängarna har möjlighet att promenera genom större delen av området. Gångstråken runt hamnen är separerade från gatorna men vid rörelse genom området måste bilen och fotgängaren många gånger samsas. Då markbeläggningen nästan är uteslutande asfalt och vägarna breda inbjuds bilen till området och de gående måste röra sig på bilarnas villkor.

Flertalet busslinjer passerar hamnen, vilket gör att det finns möjlighet att ta sig med kollektivtrafiken hit.

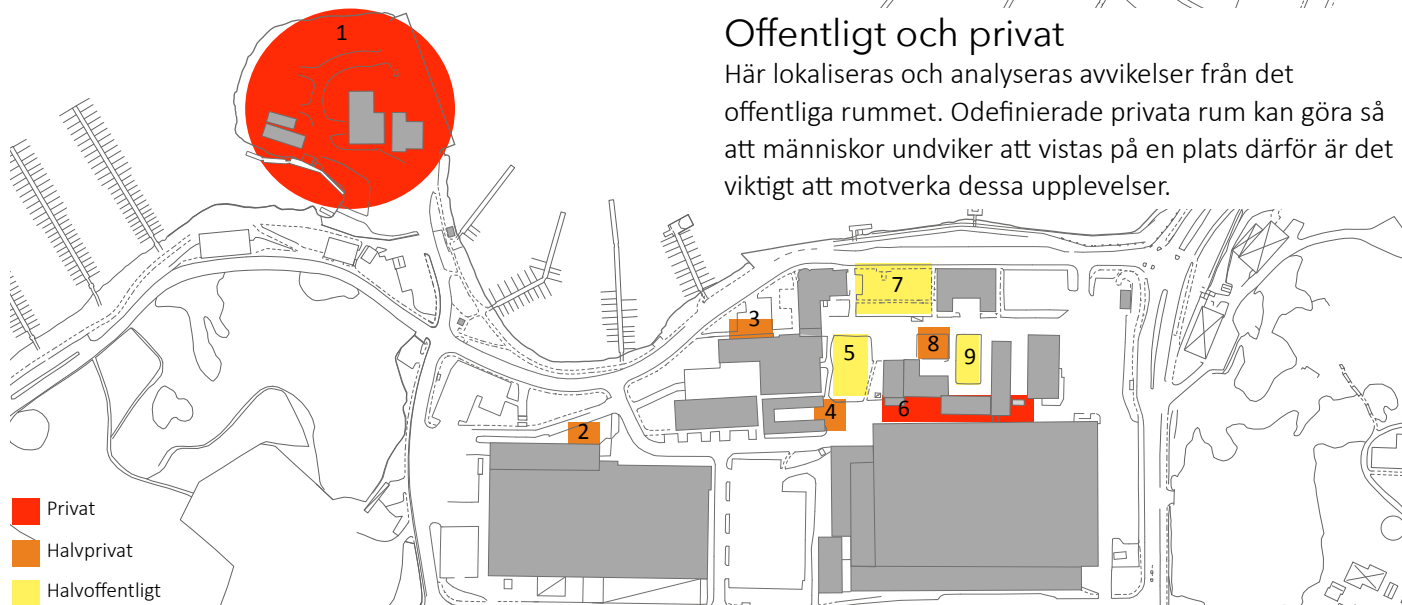
Slutsats av Cirkulation och angöring

Analysen visar att bilen dominerar i hamnen. Speciellt märkbart är det inne i området. Känslan av att bilen är närvarande blir påtaglig när bilar kör igenom området samt står parkerade här och där. Som fotgängare behöver man se sig om efter eventuella fordon när man rör sig genom området. Odelbergs väg, som löper utmed kajen längs

Farstaviken, behöver inte vara en genomfartsgata om man istället hänvisar till Chamottevägen. För att vattenrummet utmed kajen ska bli ett offentligt rum där människor ska kunna mötas och vistas har Odelbergs väg idag ett alltför bildominerat uttryck. Hela Gustavsbergs hamn är i behov av en miljö som bidrar till att bilens nyttjande i området minskar.

Offentligt och privat

Här lokaliseras och analyseras avvikelser från det offentliga rummet. Odefinierade privata rum kan göra så att människor undviker att vistas på en plats därför är det viktigt att motverka dessa upplevelser.

Privat: ett område med försäljning och uthyrning av båtar.
Möjlighet: bör få ett mer publikt uttryck och användningsområde.

Halvprivat: en upphöjd omgärdad restaurangveranda.
Möjlighet: öppna upp för att främja kontakten mellan förbipasserande och restauranggäster.

Halvprivat: en ramp med en smal gångveranda.
Möjlighet: verandan bör tas bort och istället skapa trappor med ramper direkt från marknivå till entréerna.

Halvprivat: mitt i hamnen ligger denna låga garagebyggnad.
Möjlighet: då garaget förmedlar en halvprivatkänsla samt drar in bilar i området bör det tas bort.

Halvoffentligt: en gräsyta som människor undviker att beträda.
 Möjlighet: skapa ett mer publikt uttryck som medger rörelse över ytan.

Privat: ett avstängt område.
 Möjlighet: borde öppnas upp för en spännande genomströmning med gränd- och innergårdskänsla.

Halvoffentligt: en gräsyta som människor undviker att beträda.
 Möjlighet: skapa ett mer publikt uttryck som medger rörelse över ytan.

Halvprivat: en upphöjd omgärdad restaurangveranda.
 Möjlighet: öppna upp för att främja kontakten mellan förbi-passerade och restauranggäster.

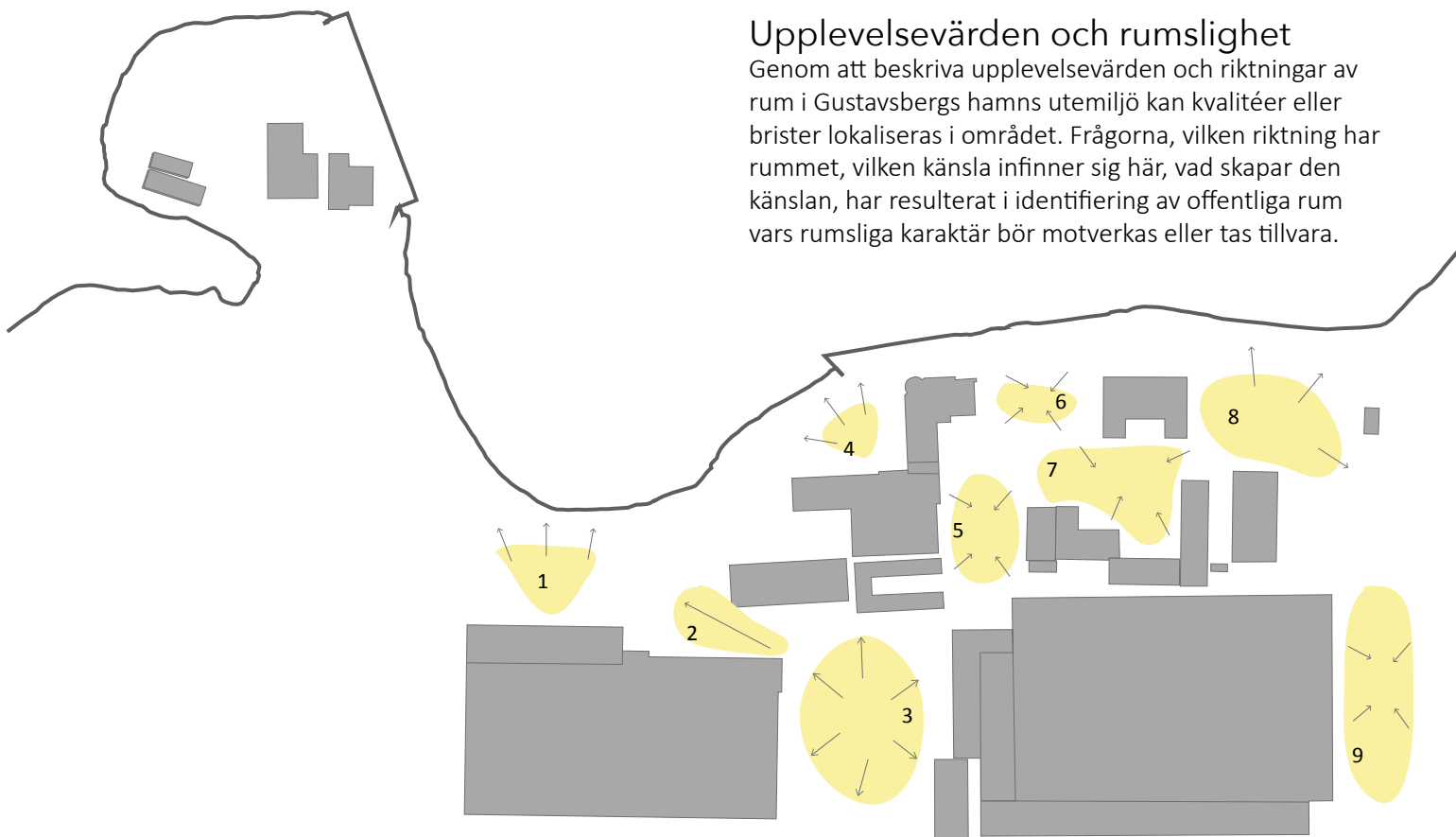
Halvoffentligt: en gräsyta som människor undviker att beträda.
 Möjlighet: skapa ett mer publikt uttryck som medger rörelse över ytan.

Slutsats av Offentligt och privat

För att Gustavsbergs hamn ska bli en offentlig mötesplats bör det som avviker från det offentliga få ett uttryck som överensstämmer med de kvalitéer som finns i det offentliga rummet, känslan av tillgänglighet både visuellt och fysiskt.

Upplevelsevärden och rumslighet

Genom att beskriva upplevelsevärden och riktningar av rum i Gustavsbergs hamns utemiljö kan kvalitéer eller brister lokaliseras i området. Frågorna, vilken riktning har rummet, vilken känsla infinder sig här, vad skapar den känslan, har resulterat i identifiering av offentliga rum vars rumsliga karaktär bör motverkas eller tas tillvara.

Riktning: Stark riktning mot vattnet.

Känsla: Osäkerhet, ödslighet.

Varför: Stor öppen yta med bilparkering, utebliven mänsklig aktivitet och rörelse.

Möjlighet: Upplevelsen bör motverkas genom att skapa möjlighet för människor att uppehålla sig på platsen och ta del av närheten till vattnet och bryggorna. Vatten ger avkoppling och därför bör platsen tillvaratas.

Riktning: Stark riktning mot vattnet.

Känsla: Nyfikenhet.

Varför: Farstaviken med båtmaster kan skyntas.

Möjlighet: Stärk upplevelsen av utforskande genom att skapa fri sikt mot Farstaviken.

Riktning: Riktninglös, uppslittrad.

Känsla: Osäkerhet, avvisande.

Varför: Stor bilparkering med frekvent aktivitet av bilar.

Möjlighet: Motverka dagens situation genom dela upp platsen i mindre rum och möjliggör avkoppling.

Riktning: Stark riktning mot vattnet.

Känsla: Delvis avvisande, byggnaderna ger en viss trygghet.

Varför: Bilparkering halvt omsluten av byggnader med detaljrikedom och fönster i markplan.

Möjlighet: Förstärk känslan av trygghet genom att ge människor en anledning att stanna upp och ta del av närheten till vattnet och bryggorna. Det är en intressant plats som både kan ge upphov till avkoppling, utforskande eller passivt deltagande genom att uppehålla sig här för att titta på båtlivet.

Intryck: Starkt inåtvänd riktning.

Känsla: Ödslighet, utsatthet.

Varför: Gräsyta med boulevplan som står oanvänd och är halvmörk till mörk kvälls- och vintertid. Platsen uppfattas som en passage från ett kvarter till ett annat då inga aktiviteter finns utmed husens fasader.

Möjlighet: För att skapa möjlighet till mänsklig aktivitet bör denna plats som är belägen i områdets kärna dra intresset till sig genom att möjliggöra utforskande.

Intryck: Starkt inåtvänd riktning.

Känsla: Avkopplande känsla med viss ödslighet.

Varför: De stora träden ger platsen ett lugn, ytan står ofta oanvänd.

Möjlighet: Utnyttja platsens läge som en länk mellan kajen och områdets inre, möjliggör för människor att i större utsträckning uppehålla sig på platsen. Aktiviteter för aktivt deltagande kan kan medverka till att skapa ett flöde av människor här.

Riktning: Starkt inåtvänd riktning.

Känsla: Trygghet.

Varför: Ytan är omsluten av byggnader med detaljrikedom och fönster i markplan som ger ett småskaligt intryck.

Möjlighet: *Främja de goda egenskaperna som platsen har genom att förstärka känslan av trygghet och ge människor en anledning att stanna upp och vistas på platsen för att finna avkoppling.*

Riktning: Starkt utåtvänd riktning.

Känsla: Otrygghet, avvisande.

Varför: Parkeringsytan är öppen mot Gustavsbergsvägen vilket innebär att miljön är bullrig eftersom den ligger nära den relativt starkt trafikerade vägen.

Möjlighet: *Skapa en omslutande plats som med fysisk rumslighet förlänger området kärna och dämpar intrycket av trafiken.*

Riktning: Inåtriktad.

Känsla: Otrygghet, osäkerhet.

Varför: Som fotgängarna upplever man otrygghet på grund av att utrymmet delas med bilar som kör utmed byggnaden.

Möjlighet: *Skapa en bilfri zon för fotgängare att röra sig fritt på.*

Slutsats av Upplevelsevärden och rumslighet

Hamnen har både positiva och negativa upplevelsevärden idag. De offentliga rummen behöver erbjuda möjlighet till möten och samvaro samt vara rika på upplevelser. De positiva delarna i området bör tas till vara och förstärkas ytterligare och de negativa motverkas för att locka till liv och rörelse.

Strandlinjen

Analys: Kattholmens nord/västra sida bjuder på en utsikt över Farstavikens inlopp.

Möjlighet: Vyn bör utnyttjas genom att skapa någon slags aktivitet här.

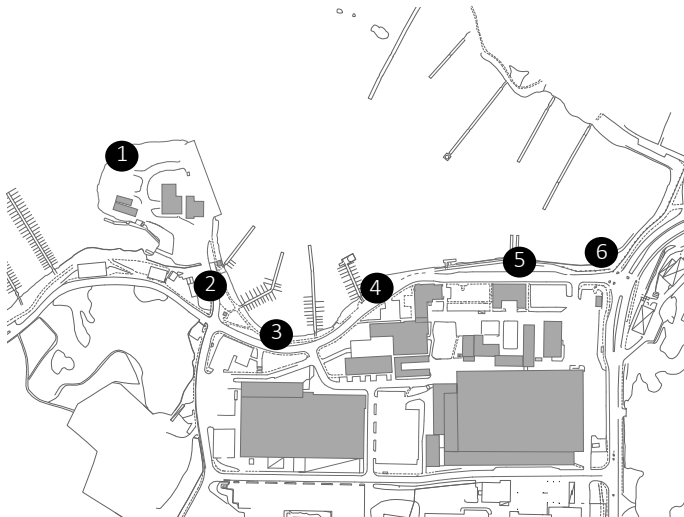
Analys: Gångstråket utmed kajen löper vidare öster ut, men det blir ett avbrott i flödet när man måste ta sig via en privat parkering för att fortsätta promenaden.

Möjlighet: Ett stråk med ett naturligt flöde bör skapas.

Analys: Ett lugnt vattenrum mellan bryggorna.

Möjlighet: Närheten till vattnet bör tas tillvara genom att skapa en plats för människor att stanna upp vid.

Analys: Odelbergsväg har en tydlig uppdelning mellan gång- och biltrafiken, där biltrafiken tar störst plats. Stora delar av vattenrummet utmed kajen är asfaltsbelagd vilket understryker det bilens företräde.
Möjlighet: Odelbergsväg bör få ett uttryck som bjuder in fotgängare att ta hela vägens yta i anspråk och som ger människan företräde framför bilen.

Analys: Trappa ner till vattnet ger möjlighet för vattennära kontakt.
Möjlighet: Gör denna upplevelse tillgänglig för fler människor att ta del av. En större trappa ner till vattnet skulle ge fler möjlighet att uppleva vattennära kontakt.

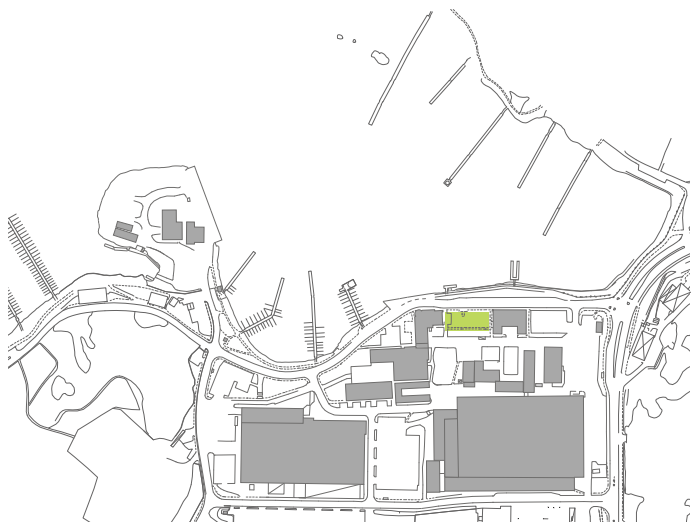
Analys: Här tar stråket utmed kajen abrupt slut och man leds upp bredvid trafiken på Gustavbergsvägen.
Möjlighet: Här borde vattenkontakten tas tillvara genom att låta stråket löpa vidare nära vattnet utmed Farstavikens strandlinje till den nya stadsparken.

Slutsats av Strandlinjen

Stråket utmed Farstaviken har tillsammans med vyerna, vattenkontakten och bryggorna hög potential att bli rik på upplevelser. Odelbergsväg bör få ändrad hierarki där de gående känner företräde framför bilarna. För att åstadkomma det bör markmaterialet få annan karaktär än dagens asfalt samt att nivåskillnaden mellan trottoar och väg suddas ut. Det behöver även finnas platser att stanna upp vid och uppehålla sig på. Stråket behöver även få en naturlig anslutning till omgivningen.

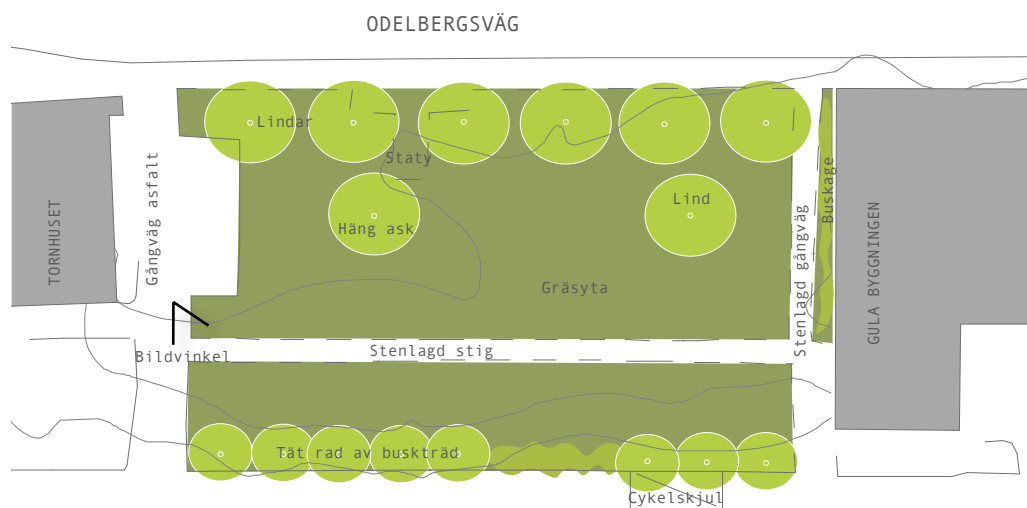
Vegetation

Gustavsbergs hamn präglas till stor del av hårdgjorda ytor. Här presenteras den vegetation som har stor påverkan i den offentliga miljön.

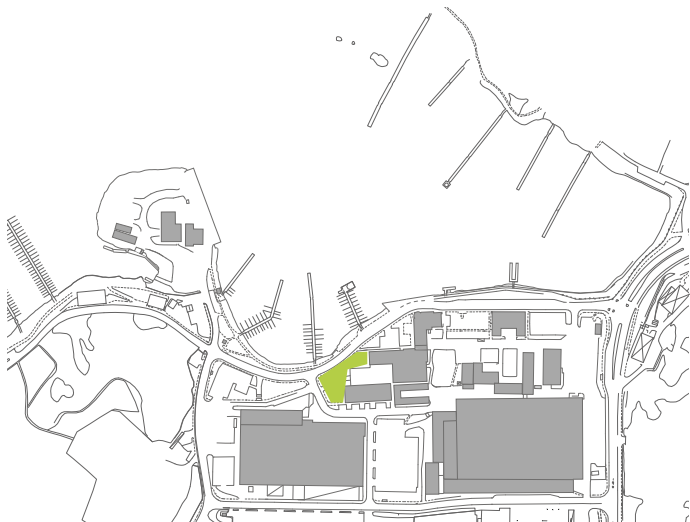
Analys: Mellan "Gula Byggnaden" och Tornhuset ligger en mindre park. Här finns sex lindar som troligtvis planterades i början av 1900-talet. Lindarna gränsar mellan parken och Odelbergsväg. I övrigt består platsen av en gräsyta och en rad buskträd. Trädraden står som barriär mellan fabriksgården och parken.

Möjlighet: *Parken kan användas som en länk mellan Fabriksgården och Farstaviken. De befintliga lindarna bör bevaras eftersom de tillför lummighet och förstärker den historiska karaktären.*

Inventering vegetation, ekvidistans höjdkurvor 0,5m
1:500/A4 10m

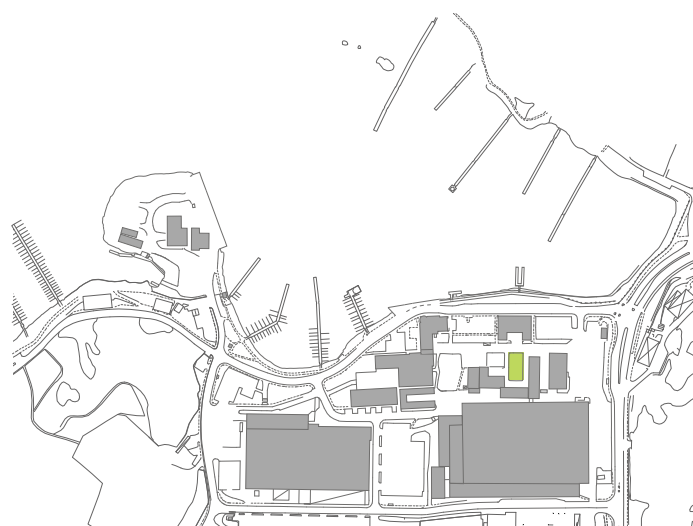

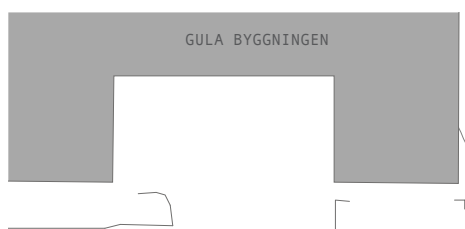
Analys: Intill bostadshusen mot Farstaviken finns ett större buskage av bok. Det stora buskaget är ett tydligt grönt inslag i hamnområdet men det har en viss avvisande effekt på grund av den otillgänglighet det förmedlar.

Möjlighet: Det är en relativt stor yta som buskaget tar i anspråk. Ytan är belägen precis invid Farstavikens vatten med utsikt över bryggorna med anledning av det borde ytan tillgängliggöras för människor att uppehålla sig på.

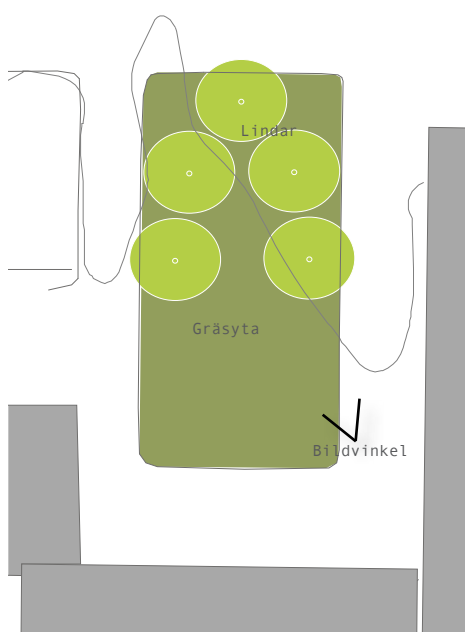

Analys: Insprängt bland den äldre bebyggelsen står fem lindar i en fyrkantig gräsyta. Lindarna är ett lummigt inslag i miljön. Gräsytan ger en känsla av privat område vilken man undviker att beträda.

Möjlighet: Lindarna bör bevaras men stammas något för att släppa ner mer ljus till platsen. Ytan bör få ett markmaterial som inbjuder människor till att röra sig över hela ytan. Här finns möjlighet att skapa en "gårdskänsla" med exempelvis café eller restaurang.

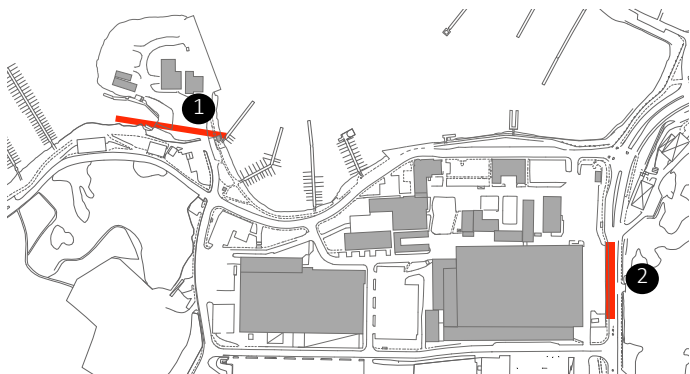

Inventering vegetation
ekvidistans höjdkurvor 0,5m
1:500/A4
10m

Slutsats av Vegetation

Lindarna förstärker Gustavsbergs hamns historiska karaktär och medverkar till hamnens identitet idag. De tillför även en känsla av lummighet. Lindarna bör därför bevaras. Jag anser att de gräsytor som lindarna står i ger en privat känsla och föreslår därför ett annat ytskikt som är mer tillgängligt. Trädraden mellan fabriksgården och parken utgör en barriär mellan vattnet och fabriksgården, här bör man öppna upp och skapa en länk till Farstaviken. Det stora buskaget vid bostadshusen tar en allt för stor yta i anspråk, ytan behöver göras tillgänglig för människor att nyttja.

Barriärer

Barriär: ett staket med grind mellan Kattholmen och övriga hamnen.
Åtgärd: för att främja flödet för gående utmed kajen bör staketet tas bort.

Barriär: en mur som tar upp nivåskillnaden mellan vägen och parkeringen.
Åtgärd: för att främja flödet av människor till Gustavsbergs hamn bör muren öppnas upp med trappor och ramper.

Slutsats av Barriärer

Barriärer i området bör arbetas bort för att öka tillgängligheten.

Sammanfattande analys

De planerade nya bostäderna ger ett större underlag för befintliga och nya verksamheter. Nya stråk behöver på ett tydligt sätt kopplas samman med stråken genom Gustavsbergs hamn. Tillgången på grönytor är god då det finns planerad utveckling av befintliga och nya parker samt gott om grönområden i omgivningarna. Det bidrar till att Gustavsbergs hamn kan vara en del av det urbana i Gustavsberg.

Gustavsbergs hamn har idag en alltför bildominerad miljö med stora körytor och flera stora parkeringar. Nästan hela hamnen har asfalt som markbeläggning vilket understryker bilens företräde. Utemiljön i hamnen behöver bli en plats för människor utan att de gående behöver vika undan för bilar.

Den offentliga miljön i Gustavsbergs hamn är i behov av att bli mer attraktiv och trygg för att möjliggöra mänskliga möten och samvaro.

Genom att förstärka det offentliga så att människor inte känner osäkerhet när det gäller privat eller offentligt ökar tillgängligheten och därmed möjligheten för mänsklig närvaro.

Vattenkontakten utmed strandlinjen behöver utvecklas för att kajen ska bli ett levande område.

De befintliga lindarna ger området en känsla av lummighet, förstärker den historiska karaktären och är en del av hamnens identitet idag.

Inför gestaltningen

För att skapa en attraktiv och trygg offentlig miljö i Gustavsbergs hamn behöver förutsättningar för mänskliga möten skapas. För det krävs att bilåkning i hamnen förhindras, att platser som uppfattas otillgängliga tillgängliggörs och förutsättning för olika slags aktiviteter skapas. Dessa åtgärder ska tillsammans med en tät och sammanhängande struktur med intressanta mötesplatser och offentliga rum generera i mer liv och rörelse av människor både i området och utmed strandlinjen. Gestaltningen grundar sig i tre principer:

Möta vattnet, skapa länkar, stärka kärnan.

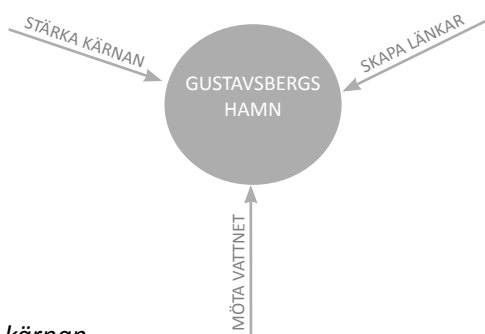
Gustavsbergs hamn med sin historiska industri-verksamhet kommer att utvecklas i samklang med dess kulturhistoriska värde genom att konceptet industri används vid gestaltningen av de offentliga miljöerna.

VISION & KONCEPT

Vision för Gustavsbergs hamn

Värmdö kommuns vision för Gustavsbergs hamn är att skapa ett unikt område med en attraktiv kärna genom att återknyta kontakten med vattnet och ge plats åt liv och rörelse.

Genom de tre gestaltungsprinciperna, möta vattnet, skapa länkar och stärka kärnan kommer Gustavsbergs hamn med nutida formgivning, förtätning och stråk bli ett unikt område med goda förutsättningar för ett rikt mänskligt liv.

Stärka kärnan

För att möjliggöra den stadsutveckling som Värmdö kommun eftersträvar och skapa förutsättning för att Gustavsbergs hamn ska bli en attraktiv stadsdel med myllrande folkliv krävs att utgångspunkterna för ett levande och dynamiskt stadsliv uppfylls. För att åstadkomma det menar Jacobs att bebyggelsen behöver vara tät och byggas som en kvarterstad med en blandning av bostäder och arbetsplatser. Det skapar möjlighet för flera olika funktioner som genererar i att människor rör sig utomhus vid olika tider på dygnet vilket i sin tur bidrar till ökad trygghet och attraktivitet.

Med en tät och sammanhängande struktur av byggnader ska en attraktiv kärna formas i Gustavsbergs hamn. Med täthet ökar möjligheten för möten mellan människor vilket bidrar till ett intressant folkliv. Det är därför viktigt att i Gustavsbergs hamn sträva efter att skapa den täthet som ger förutsättning för en attraktiv och trygg miljö med mänskliga möten och aktiviteter som bidrar till ett levande och dynamiskt stadsliv.

Skapa länkar

Gångstråk utformas för ett naturligt flöde och genomströmning av människor med förbindelselänkar till vattnet och omgivningen. Stråken och de offentliga rummen kommer att bilda ett pärlband av intressanta upplevelser. Antalet korsande rörelser ska maximeras för att bidra till mängden ökade möten mellan människor.

Möta vattnet

Strandlinjen aktiveras genom att mötet mellan vattnet och kajen stärks. Man ska kunna komma nära vattnet och det ska bli ett levande område med rörelser, upplevelser och vistelseytor.

Koncept

För att behålla och framhäva Gustavsbergs hamns industriella karaktär kommer konceptet industri att användas vid formgivningen av de offentliga miljöerna. Konceptet är ett hjälpmedel som binder samman området gestaltungsmissigt. Industrimiljöer förknippas ofta med storskalighet för att industriverksamhet oftast bedrivs i större skala med standardiserade och likformiga tillverkningsmetoder. Ur industri har jag plockat grundläggande komponenter som jag anser ordet står för, de ska hjälpa till att ta fram den industriella känslan i Gustavsbergs hamn. Genom att tillämpa storskalig, avskalad, funktionell och repetition vid gestaltningen ska områdets industriella karaktär lockas fram. **Storskalig** vid övergripande formgivning, **avskalad** vid design av detaljer, **funktionell** genom utformning av miljön och materialval samt **repetition** genom återkommande material och former.

INDUSTRI
AVSKALAD FUNKTIONELL STORSKALIGT
REPETITION

Material

Möbler och markbeläggning kommer att utformas med material av robust karaktär och uttryck för att återkoppla till den funktionella delen av industri. Cortenstål är ett rostbeständigt stål som har ett robust uttryck med en orangebrun färg. Stålet går att svetsa och bocka utan att det spricker. Det kommer att användas som material i bänkar, trappor, räcken och som mönster i markbeläggning. Vidare kommer betong att finnas i markbeläggning samt vid utformning av trappor och bänkar. Betongen ger en känsla av robusthet och funktionalitet. Bänkar kommer att ha sittytor av grova plank. Granit är en hård och slitstark natursten som kommer att tillämpas i form av små- och storgatsten främst i den äldre delen av hamnen för att förstärka den historiska känslan.

Växtmaterial kommer stå i kontrast med de hårda materialen genom sirlighet och blomning. Träd med egenskaper som flikbladighet och vajande prydnadsgräs ska framkalla en kontrast med den hårda industrimiljön.

Inspirationsbilder formgivning och material

Räcke av cortenstål, avskalad och funktionell design.
Natur-park Sudgelende, Tyskland. Arkitekt AG Ökocon/Planland

Cortenstålskanter som nivå-avskiljare ger ett spännande uttryck i en sluttande gräsyta.
Projekt Grundgesetz, Tyskland. Arkitekt Dani Karavan

Gångstråk av räfflad betong ger fin struktur åt ytan.
Park am Gleisdreieck, Tyskland. Arkitekt Atelier LOIDL

Materialmöte, storgatsten möter betong. *Park am Gleisdreieck, Tyskland. Arkitekt Atelier LOIDL*

Gjuten betongtrappa med cortenstålskanter. *Uppsala centralstation, Sverige. White Arkitekter*

Träd med egenskaper som flikbladighet och vajande prydnadsgräs framkallar kontrast med den hårda industrimiljön.

Cortenstål som vägg.
Park am Gleisdreieck, Tyskland. Arkitekt Atelier LOIDL

GESTALTNINGSPRINCIPER

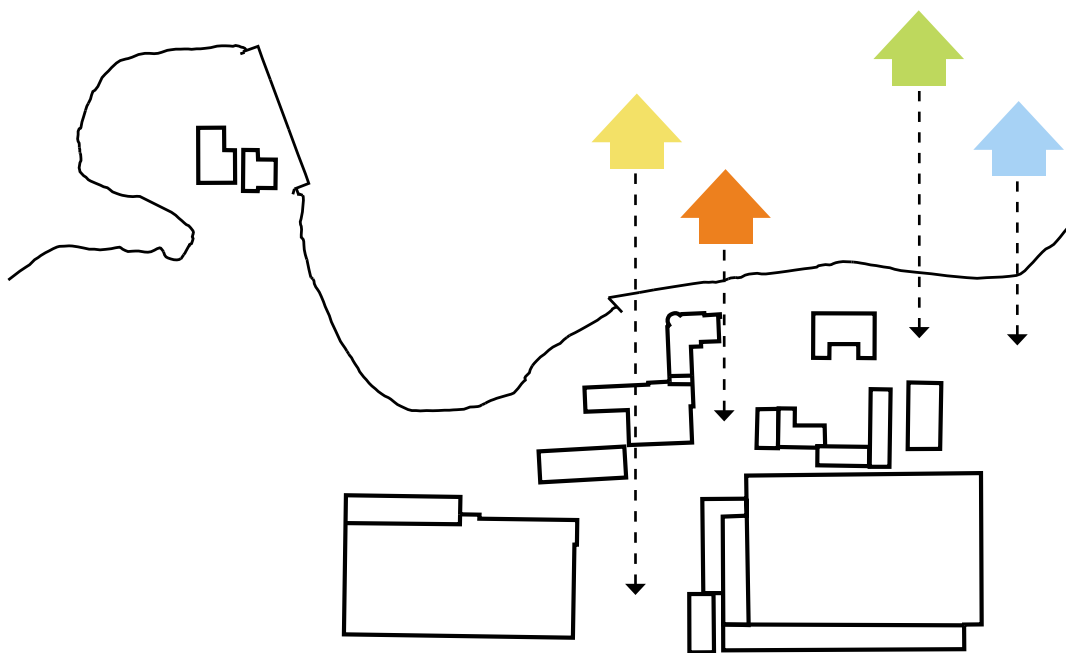
Stärka kärnan

För att möjliggöra den stadsutveckling som Värmdö kommun eftersträvar och skapa förutsättning för att Gustavsbergs hamn ska bli en attraktiv stadsdel med myllrande folkliv krävs att utgångspunkterna för ett levande och dynamiskt stadsliv uppfylls. För det menar Jacobs att bebyggelsen behöver vara tät och byggas som en kvarterstad med en blandning av bostäder och arbetsplatser. Det skapar möjlighet för många olika funktioner som genererar i att människor rör sig

utomhus vid olika tider på dygnet vilket i sin tur bidrar till ökad trygghet och attraktivitet.

Med en tät och sammanhängande struktur av byggnader ska en attraktiv kärna formas i Gustavsbergs hamn. Med täthet ökar möjligheten för möten mellan människor vilket bidrar till ett intressant folkliv. Därför är det viktigt att i Gustavsbergs hamn sträva efter den täthet som ger förutsättning för en attraktiv och trygg miljö och som bidrar till ett levande och dynamiskt stadsliv.

Här illustreras förtätningen som skapar intressanta stråk och offentliga rum.

Värmdö kommun pekar på den stora parkeringen som möjlig plats för en byggnad med hotellverksamhet. En annan möjlighet kunde vara en byggnad med bostäder samt parkering. Denna byggnad bidrar till intressanta stråk och fysisk rumslighet och kan med fördel vara försedd med småbutiker i markplan.

Gustavsbergs hamns absoluta mittpunkt utgörs idag av en relativt mörk och till synes oanvänd plats. Här föreslår jag en huskropp som drar intresset till sig genom möjlighet att se livet och ljuset som utspelar sig innanför fasaderna. I byggnaden ska man känna sig utomhus fast man befinner sig inomhus och den ska bidra med livfullhet och fysisk platsbildning.

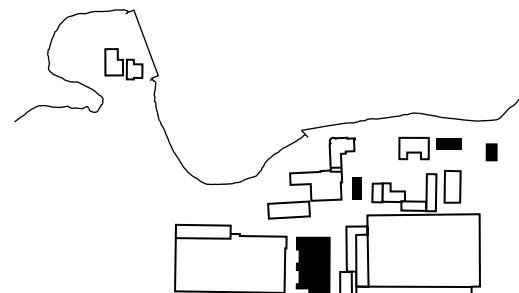

Jag föreslår att man på parkeringen bredvid Gula Byggnaden förlägger en huskropp vilken ska bidra till att hamnens kärna förlängs. Det skapar en fysisk rumslighet som blir porten till Gustavsbergs hamn. Byggnaden bör ha egenskaper som genomskiktighet för att skapa en känsla av vattenkontakt.

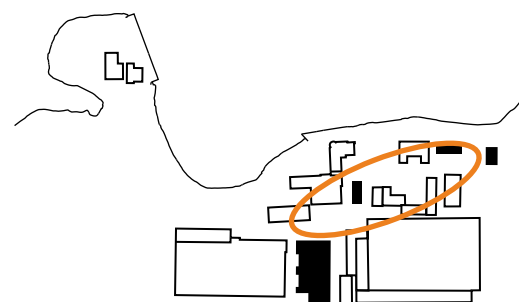

Här pekar Värmdö kommun på möjlighet att förlägga en byggnad. Huskroppen bidrar till rumslighet och hjälper till att skapa porten in till Gustavsbergs hamn.

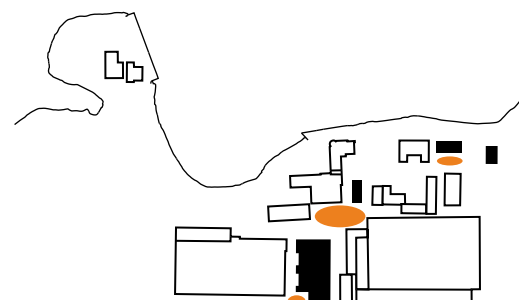
En schematisk framställning som visar hur förtätningen av Gustavsbergs hamn påverkar den rumsliga strukturen.

En tät sammanhängande struktur av byggnader..

..stärker hamnens kärna..

...och nya mötesplatser skapas.

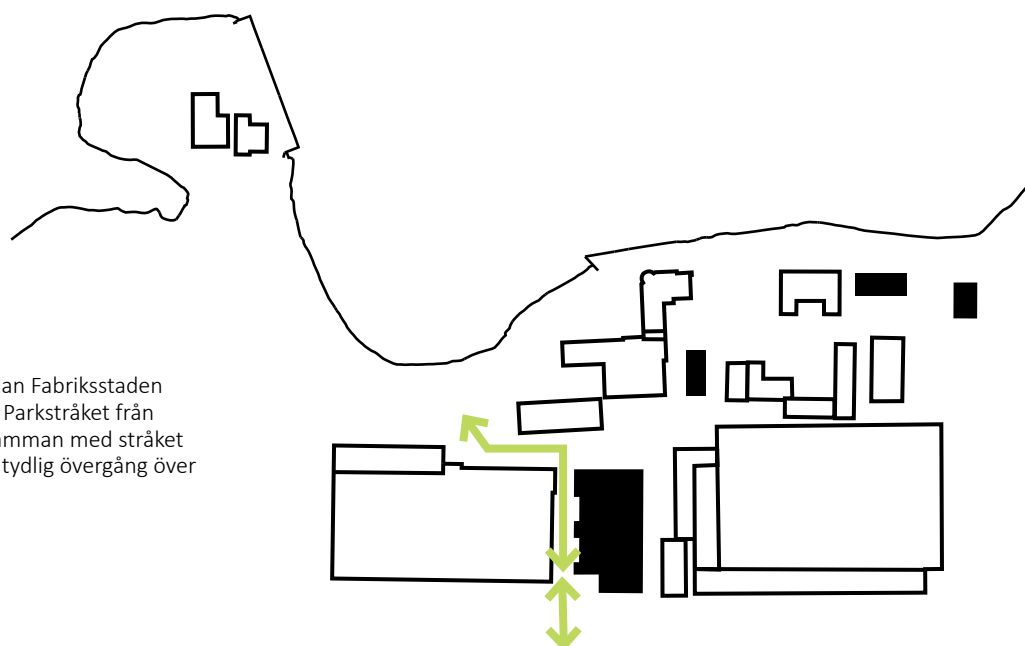
Skapa länkar

Här beskrivs hur länkar och stråk kommer att formars i Gustavsbergs hamn för ett naturligt flöde och genomströmning av människor. Fokus ligger på att skapa ett promenadvänligt område med förbindelselänkar till vattnet och omgivningen. Stråken och de offentliga rummen kommer att bilda ett pärlband av intressanta upplevelser. Antalet korsande rörelser ska maximeras för att bidra till ökade möten mellan människor.

Vid korsande stråk eller vägskal kommer det att vara en annan karaktär på markbeläggningen. Det ska göra människor uppmärksamma på att här händer det någonting. På det sättet ska dessa punkter få människor att stanna upp och lockas in i hamnområdet. Detta hjälper till att öka antalet korsande rörelser.

Här kommer länken mellan Fabriksstaden och Farstaviken att löpa. Parkstråket från Fabriksstaden kopplas samman med stråket genom hamnen med en tydlig övergång över Chamottevägen.

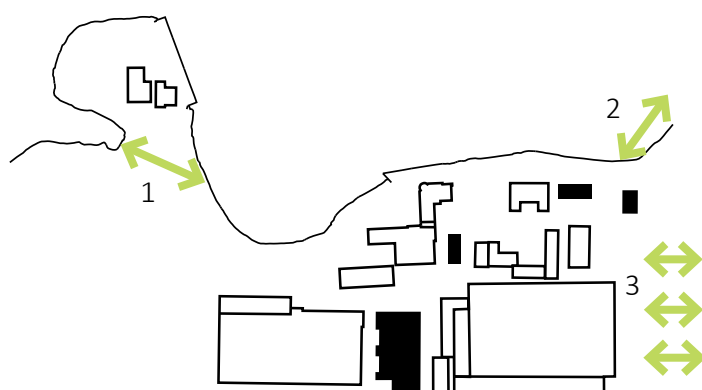
För att slippa avbrottet med den privata parkeringen flyttas stråket ut mot Kattholmen. Det innebär att det kommer att löpa längre ut från bostadshuset vilket ger de boende en större privat sfär och de gående en ökad känsla av offentlighet.

Gångstråket mellan hamnen och den nya Stadsparken kommer att löpa längs med Farstavikens strandlinje.

Från Gustavsbergsvägen ska man enkelt att som gående kunna ta sig in i hamnområdet, därför öppnas muren upp och förses med trappor samt en ramp. Länkarna hjälper till att öka antalet korsande rörelser.

Kajpromenaden

Det ska vara enkelt att röra sig utmed kajen i Gustavsbergs hamn därför ska barriärer tas bort och stråket tydliggöras genom markbeläggning och belysning.

Möblerna

Stråket ska möbleras med träbänkar av olika karaktär för att bidra med spännande upplevelser. Man ska kunna sitta, ligga, stå eller leka på dem.

Leken/Gymmet

Lekplats och utegym förläggs nära bryggorna.

Bryggan

En brygga utmed kajpromenaden gör att människor kan befinna sig ovanpå Farstavikens vatten.

Trappan

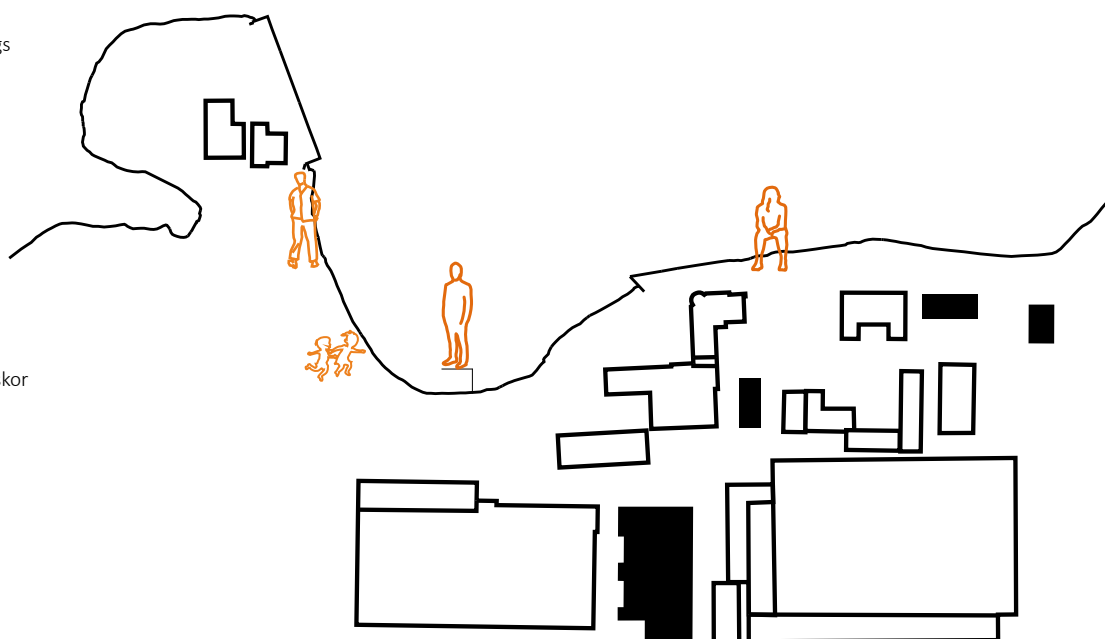
För skapa nära vattenkontakt kommer en trappa som möter upp Farstavikens vattenyta att finnas här. Trappans nedersta steg ligger i linje med vattnet och vid perioder när vattennivån är hög kommer vattnet att lägga sig över delar av trappan vilket skapar årstidsvariation. Trappan är en mötesplats och ska fungera att sitta i, därför har vissa trappsteg infällda bänkar av trä.

Möta vattnet

Här visas hur strandlinjen aktiveras genom olika element som bidrar till att mötet mellan vattnet och kajen stärks. Människor ska kunna komma nära vattnet och det ska bli ett levande område med rörelse, upplevelser och vistelseytor.

För att Odelbergsväg ska bli ett promenadvänligt stråk stängs vägen av för genomfart, nivåskillnader i form av trottoarer tas bort och markmaterialet ska uppmuntra gående att använda hela vägens yta.

Beskrivning av illustrationsplan

Här beskrivs planens olika delar. Efter presentationen av illustrationsplanen följer fördjupningar av tre delområden vilka illustrerar de tre gestaltungsprinciperna, stärka kärnan, skapa länkar och möta vattnet.

1 Kattholmens park- och scenområde

Kattholmen med sitt fantastiska läge och utblick över vikens inlopp blir ett område för utomhusevenemang, konserter och teater. Naturscenen är vinklad så att åskådarna får den vackra utblicken tillsammans med föreställningen. Scenen utformas så att det blir en plats för människor att stanna upp och kunna uppehålla sig vid även när det inte pågår någon aktivitet där. Från Kattholmen kan man även ta sig ut på Farstaviken genom att hyra kanot eller kajak.

2 Hamnparken

Parken sluttar ner mot Farstaviken. För att skapa spänning tas nivåskillnaden upp av kanter med cortenstål som skär genom marken. Växterna i parken ska illustrera naturen i Värmdö med hållmarken högst upp och ängarna med våtmarken längst ner. Parken blir ett naturligt avslut i den här delen av Gustavsbergs hamn.

3 Glashusets restaurangterrasser

I Glashuset föreslås hotellverksamhet med restauranger i bottenplan och terrasserna nyttjas för utomhusserveringar med undantag för den nedre som ska vara fri att användas av alla. På terrasserna kan man njuta av eftermiddags- och kvällssolen. Här finns planteringar av vajande prydnadsgräs. Liksom Hamnparken tas nivåskillnaden upp av kanter med cortenstål.

4 Picnicstället

En öppen gräsyta som vem som helst kan slå sig ner på för en paus och se på folklivet och båtarna.

5 Hamnstråket

Hamnstråket är en del av länken mellan Fabriksstaden och Farstaviken. Stråket kantas av småbutiker och markeras med en mitt av räfflad betong med natursten vid sidorna. Utmed stråket finns sittbänkar, träd och rumsligheten förstärks med linspänd belysning. *Fördjupning se sidan 46.*

6 Fabrikstorget

Mitt i hamnområdet skapas ett torg. Torget är navet i området. Hit löper gångstråk från hamnens olika delar och torget ska vara en mötesplats som erbjuder olika typer av aktiviteter för varierade åldersgrupper. Verksamhet som torghandel ska uppmuntras och bereds därför plats. Fabrikstorget är hamnens nya hjärta och leder till huvudentrén för det nya Kulturcentrumet som kommer att ligga i den gamla Porslinsfabriken. Här finns en vattenlek och lekfulla element integrerat i torgets markbeläggning. Markbeläggningen är betong med ingjutet mönster av cortenstål. Det är ett tema som återkommer i hamnområdet och mönstret ska lyfta fram verkamma konstnärer i Gustavsbergs porslinsfabrik. Här är mönstret inspirerat av Sig Lindbergs dekor Adam. *Fördjupning se sidan 48.*

7 Packhusplatsen

Platsen ligger i direkt anslutning till bryggan där passagerarfärjorna anländer och ska fungera som en välkomnande entré till hamnen. Tornhusets kafés uteplats blir större och öppnas upp med en trappa som tar upp nivåskillnaden. Öppenheten skapar spontana möten med förbipasserande och man kan använda trappan att slå sig ner på. Rampen längs med Packhusets bottenplan tas bort och istället får entréerna en trappa med tillhörande ramp direkt till marknivå.

8 Ut(e)ställningen

Platsen är avsedd för tillfälliga konstutställningar/installationer, konstformerna varierar och kan ibland användas för lek. Ytan ska fungera som en länk mellan fabriksgården och Farstaviken. Den täta trädraden mellan gården och Ut(e)ställningen har ersatts med en trappa av betong och sättsteg i cortenstål. Vissa steg har infällda bänkar i trä som ska inbjuda till att använda trappan som sittplats. För barnvagnar och rullstolar finns ramper vid båda sidorna av trappan. I trappan står körsbärsträd som tillsammans med de mäktiga lindarna utgör grönska på platsen. Ytans öppenhet kan utnyttjas under vinterhalvåret till en mindre isbana. Det gör att platsen får liv även vintertid. *Fördjupning se sidan 50.*

9 Gården

Insprängd mellan de kulturhistoriska husen i den äldsta delen av Gustavsbergs hamn ligger "Gården". Utformningen av platsen ska ge känslan av en pittoresk innergård. Markmaterialet ska hålla samman "Gårdens" yta och bland annat bestå av smågatsten och knastrande grus. Restaurangens stolar och bord placeras fritt direkt på marken för att skapa gemenskap med passerande. Tillfälliga marknadsstånd med lokala hantverk ska uppmuntras. För att ytterligare förstärka gårds-känslan finns det linspänd belysning mellan husen och över gården.

10 Norra entrétorget

Torget ligger vid Gustavsbergs hamns huvudentré. Här ska finnas information om områdets historiska verksamhet samt vilka aktiviteter som är på gång. En besökslinga genom området kan utgå härifrån.

Illustrationsplan

Farstaviken

Stadsparken

ODELBERGSVÄG

BÅTVÄGEN

GUSTAVSBERGSVÄGEN

Gustavsbergs hamn
1:2000/A4

50m

Fabrikstaden

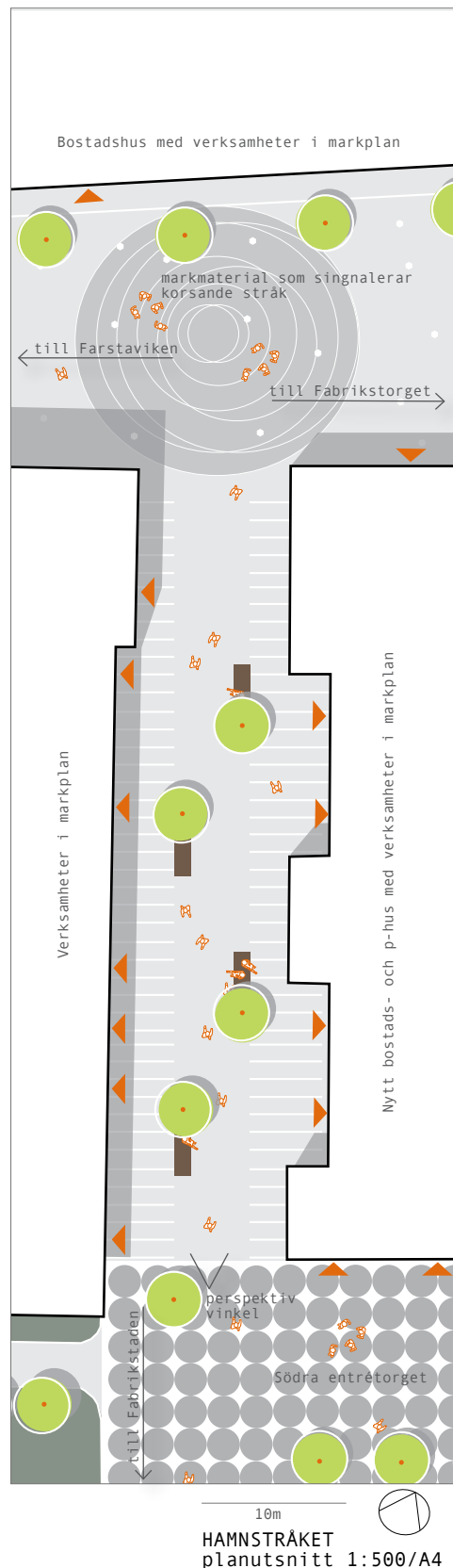
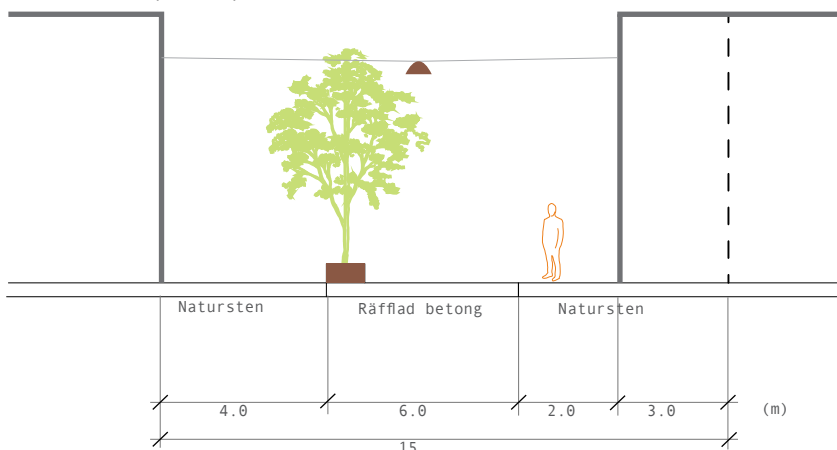
CHAMOTTEVÄGEN

Hamnstråket

Det här är ett exempel på hur en länk skapats med hjälp av gestaltungsprincipen stärka. Fysisk rumslighet har bildats med det nya bostads/parkeringshuset. Hamnstråket är en del av länken mellan Fabriksstaden och Farstaviken. Stråket kantas av småbutiker vilket genererar i att fler människor rör sig här.

Stråket markeras med en mitt av räfflad betong med natursten vid sidorna. Utmed stråket finns bänkar av betong, klädda med cortenstål. Bänkarnas sitttytor är av trä. Rumsligheten förstärks med linspänd belysning. Träd med egenskaper som sirlighet finns utmed stråket. Fabriksstadens parkstråk och Hamnstråket länkas genom markering med markmaterial över Chamottevägen.

HAMNSTRÅKET principskiss

Idag

Imorgon?

Idag

Imorgon?

Ut(e)ställningen

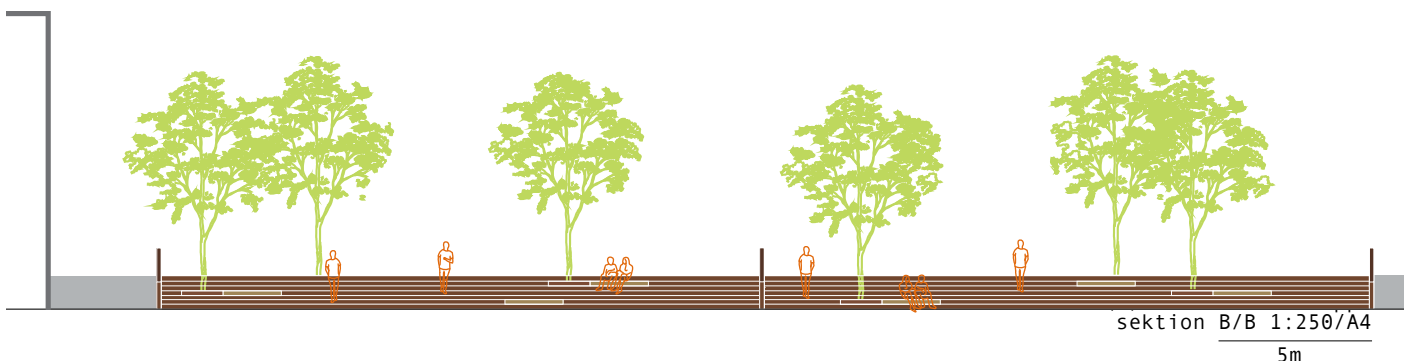
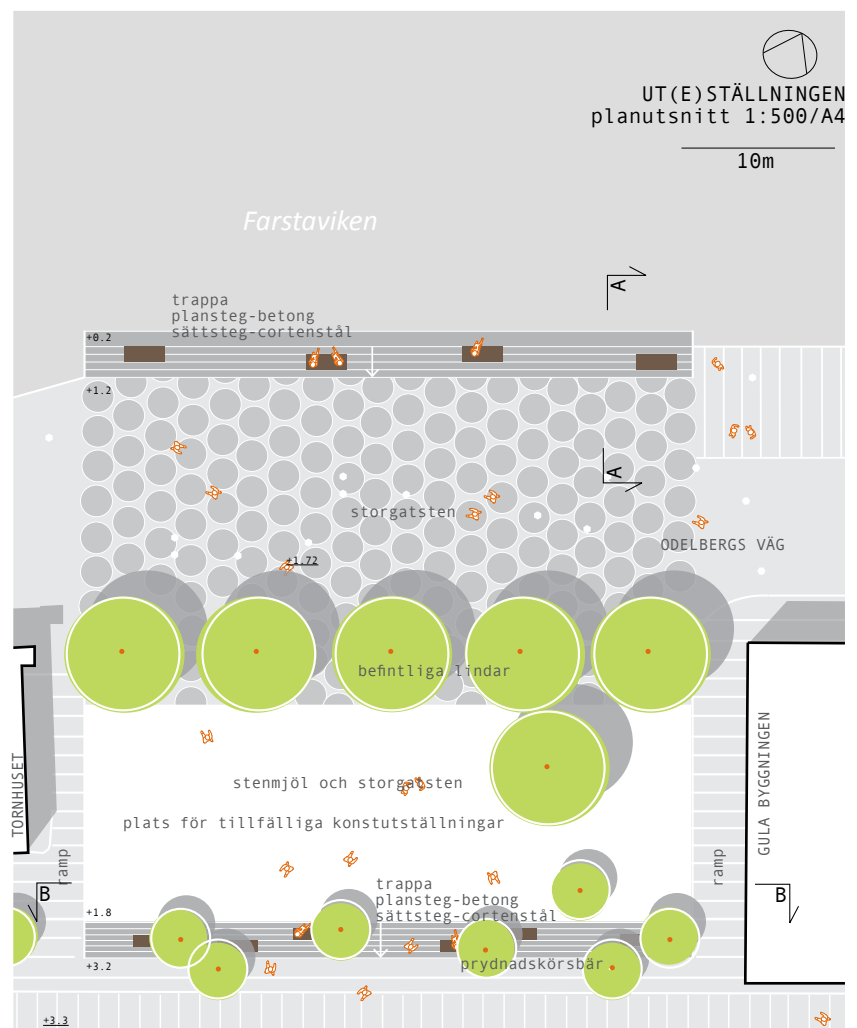
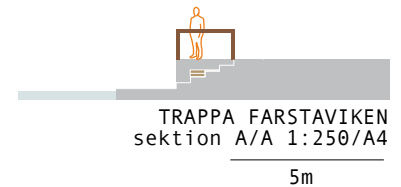
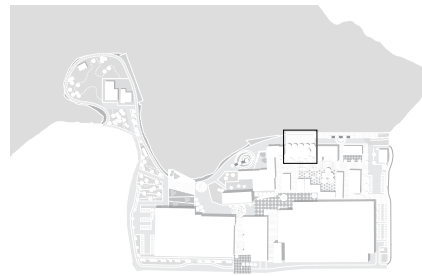
Den här platsen ska vara ett område att stanna upp, slå sig ner vid eller röra sig runt på. Trappan som möter upp Farstavikens vattenyta är ett exempel på hur människor kan möta vattnet genom att komma nära vattnet.

Ut(e)ställningen är en plats för tillfälliga konstutställningar/ installationer. Konstformerna ska varieras och ibland även kunna användas för lek. Ytan är därför neutral och öppen. Det kommer att bli ett område under förändring för utforskande.

Platsen ska fungera som en länk mellan fabriksgården och Farstaviken. Markbeläggningen från Odelbergs väg följer med in för att motverka att de stora befintliga lindarna känns som ett hinder. Den täta trädraden mellan fabriksgården och Ut(e)ställningen har ersatts med en trappa av betong och sättsteg av cortenstål. Vissa steg har infällda sitttytor av trä, det ska inbjuda människor att använda trappan som sittplats. För barnvagnar och rullstolar finns ramper vid båda sidorna av trappan.

I trappan står körsbärsträd som tillsammans med de mäktiga lindarna utgör grönska på platsen.

Storleken på den öppna ytan är 15x40 meter. Ytans öppenhet kan utnyttjas under vinterhalvåret till en mindre isbana. Det gör att platsen får liv även vintertid.

DISKUSSION

Syftet med arbetet har varit att forma de offentliga miljöerna i det kulturhistoriska riksintresset Gustavsbergs hamn så att de svarar mot nutida och framtida stadsutvecklingsbehov samt skapa ett naturligt flöde för gående genom området. Mina frågor som jag sökte svar på var:

På vilket sätt kan Gustavsbergs hamn förändras så att man som gående upplever attraktiva och trygga utemiljöer?

Hur möter man nutida och framtida stadsutvecklingsbehov i ett område som är riksintresse för kulturmiljövården?

Visionen för framtidens Gustavsberg och de framtida planerna över hamnen var grunden för arbetet. Värmdö kommun vill att Gustavsbergs hamn ska bli en unik stadsdel med myllrande folkliv och avsikten var att möta kommunens vision.

För att ta reda på vilka grundläggande delar som bidrar till att skapa en miljö med myllrande folkliv har litteraturstudierna utgjort en betydande del. Studierna hjälpte till att forma analysen genom att tydliggöra vad människor söker i en stadsmiljö. Att människor söker människor var återkommande och därmed en viktig aspekt för ett rikt stadsliv. Om Gustavsbergs hamn ska brukas och fyllas med mänskligt liv behöver området attrahera människor att vilja komma dit och uppehålla sig där. Genom litteraturstudierna sökte jag svar på vad som kännetecknar en stadsmiljö och vad som gör att människor söker sig dit. Det visade sig att det offentliga rummet är ett kännetecken för stad och stadsliv och för att forma en attraktiv och trygg stadsdel finns det flera kriterier som måste uppfyllas. Jacobs pekar på vikten av att sträva efter täthet i bebyggelsen som förstärker kvarterskänslan och skapar fysisk rumslighet. Det öppnar upp för fler funktioner som kan generera i att fler människor rör sig i området. Till följd ökar de mänskliga mötena som ger förutsättning för en attraktiv och trygg miljö. I *Public Places Urban Spaces* fann jag fler värden som människor söker i en stadsmiljö, de utgjordes av såväl aktivt som passivt deltagande, avkoppling, komfort och utforskande. Genom att analysera brister i dessa värden jag kunde jag gå vidare med att forma de offentliga miljöerna i Gustavsbergs hamn.

Vilka spår kan man se av detta i förslaget? Det har varit viktigt att stärka kärnan i Gustavsbergs hamn i form av byggnader. Byggnaderna bidrar till fler aktiviteter

genom att dels ge möjlighet för fler verksamheter att etablera sig men också genom att med fysisk utformning skapa mindre avstånd mellan människor i utemiljön. Med minskat avstånd förs människor närmare varandra vilket skapar en mer trygg och upplevelserik miljö.

I Gustavsbergs hamn råder det brist på platser att stanna upp vid som ger upphov till spontana konversationer och möten mellan människor. Det har därför varit viktigt att skapa sådana platser eller att tillföra element som kan få människor att vilja stanna upp.

Jacobs menar att det är viktigt att motverka odefinierade privata rum eftersom de kan göra så att människor undviker att vistas där. Sådan rumslighet skulle motverka strävan efter att få människor att vilja uppehålla sig i Gustavsbergs hamn. Vissa grösytor i hamnen förmedlade en halvoffentlig känsla och därför har de ersatts med en markbeläggning som tillåter rörelse över ytan.

Med den strida strömmen av bilar i området är det idag svårt att koppla av som gående. Det medför också att den sociala interaktionen mellan människor uteblir. Att motverka bilåkning och främja för fotgängare har därför varit en stor aspekt för att skapa en miljö som är trygg och attraktiv.

Idag är utbudet av mötesplatser och stråk utmed Farstaviken begränsat. Vatten ger avkoppling och det har därför varit angeläget att utforma stråk och platser som inbjuder till vistelse vid kajen.

Genom att använda Branzells metod att beskriva upplevelsevärden och rumsriktningar kunde rumsliga kvalitéer eller brister i området lokaliseras. Genom att ställa frågorna: Vilken riktning har rummet? Vilken känsla finner sig här? Vad skapar den känslan? Har jag kunnat identifiera offentliga rum vars rumsliga karaktär bör motverkas eller tas tillvara. Att lokalisera riktningar hjälpte exempelvis till att inringa länken mellan Fabriksstaden och Farstaviken. Den starka dragningskraften mot vattnet ger en naturlig rörelse i den riktningen. Vissa riktningar var i behov av att motverkas för att forma en utemiljö i mänsklig skala, det gäller framför allt vissa parkeringsytor. Genom att kombinera resultat av upplevelsevärden och riktningar kunde jag analysera vilka problem och möjligheter som finns för att skapa en attraktiv och trygg miljö i Gustavsbergs hamn.

Mina litteraturstudier och platsanalyser har kompletterat varandra. Det var genom litteraturen jag förstod hur jag kunde använda mig av analysmetoderna för att forma en attraktiv och trygg offentlig miljö.

Min ambition var att skapa ett idéförslag som

samspekar med den historiska miljön i Gustavsbergs hamn. Jag förstår att det finns olika meningar om hur det skulle kunna uppfyllas. Det finns inga mallar för hur man går till väga vid ingrepp i en kulturmiljö. Men genom att ta reda på vad är unikt i miljön kan man anpassa och forma den nya miljön och på så sätt ta vara på dess värden. I Gustavsbergs hamn samspekar konceptet industri med kulturmiljön eftersom det lyfter fram den ursprungliga karaktären av området.

Visionen

Värmdö kommuns vision är att Gustavsbergs hamn ska bli ett unikt område med en attraktiv kärna genom att återknytta kontakten med vattnet och skapa plats för liv och rörelse. För att forma en levande stadsdel är det många pusselbitar som ska fogas samman och det är viktigt att se området ur ett större perspektiv. Jag har använt Värmdö kommuns vision för att skapa ett sammanhang och som förutsättning för liv och rörelse i Gustavsbergs hamn. Jag har fokuserat på att med stråk och platser skapa förutsättning för en levande miljö i hamnen. Men för att få en levande miljö förstår jag att det även måste till aktiviteter och planeras för olika verksamheter. Aktiviteter som lockar olika åldrar ger en dynamisk sammansättning av människor och skapar spontana möten mellan åldersgrupper. Genom att aktivt blanda olika typer av verksamheter skapas ytterligare förutsättning för ett levande område. Hur mixen av verksamheter sätts samman kan även ha stor betydelse för hur människor rör sig i hamnen.

Metodkritik

När arbetet påbörjades satte jag upp riktlinjer för mig själv. Den ena var att beakta riksintresset och det andra var att ta hänsyn till Värmdö kommuns vision. Det jag inte lät mig påverkas av var den nuvarande detaljplanen för hamnen. Om jag valt att bortse från riktlinjerna hade förslaget sett annorlunda ut då? Troligtvis hade det gjort det. Det är lätt att låsa sig vid program och uppsatta riktlinjer och därför är det viktigt i ett tidigt skede av gestaltningen skissa fritt på ett område.

Mitt idéförslag är baserat på bakgrundsfakta, litteraturstudier och platsanalyser. I platsanalysen beskriver jag upplevelsevärden av olika platser i hamnens utemiljö. En brist är att de baseras enbart på upplevelser från en person. Vid sådana analyser är det därför angeläget att sätta sig in i många olika människors synsätt.

För ytterligare förankring av mitt förslag kunde fler analysmetoder kunnat användas. Exempelvis skulle enkäter eller intervjuer och gåturer med boende givit ytterligare information om brukarnas upplevelser och behov. En workshop hade kunnat anordnas där de boende själva fått komma med idéer om utformning. När det gäller litteraturstudierna har några få valts ut som jag anser vara tillförlitliga. Därmed är det inte sagt att det inte finns andra källor för ändamålet. Min huvuduppgift var att ta fram ett idéförslag därför valde jag att begränsa mig.

Reflektion

Med anledning av tidsbegränsningen var det ett medvetet val att relativt översiktligt beröra miljöerna i Gustavsbergs hamn, men det vore intressant att se en mer detaljerad gestaltning av området.

Gustavsbergs hamn består övervägande av hårdgjorda ytor. För att bli ett område som är rustat inför framtiden borde en hållbar dagvattenhantering lösas inom området.

Att finna en lösning för tillräckligt många parkeringsplatser i hamnen är en svår uppgift. Vid mina besök i Gustavsbergs hamn insåg jag behovet av parkeringsplatser. De behövs, men bör inte dominera i miljön. Jag har läst annonseringar om diverse aktiviteter i hamnen där man uttrycker särskilt att antalet parkeringsplatser är begränsat i området. De föreslagna byggnaderna minskar mängden parkeringsplatser vilket till viss del är löst genom parkering i en av de nya byggnaderna. Kan parkering inrymmas på taket eller i den stora byggnaden bakom Glashuset? Om det var möjligt skulle fler bostäder kunna inrymmas i det som jag har föreslagit som kombinerat bostadshus och parkeringshus.

Vad skulle det innebära om en tunnelbanelinje drogs förbi Gustavsbergs hamn? Förhoppningsvis skulle fler besökare kunna åka med kollektivtrafik hit och behovet av parkeringar skulle inte vara lika stort. Idag är många besökare till Gustavsbergs hamn bilburna och därför är parkeringar en förutsättning för att hamnen ska gästas av fler än de boende i Gustavsberg.

Nya frågeställningar

Hållbar dagvattenhantering är aktuellt att utveckla då en stor del av ytorna i Gustavsbergs hamn är hårdgjorda.

Vad händer med en vattennära miljö om klimatpåverkan gör att havsnivån höjs?

Ett mer detaljerat förslag vore intressant att se, särskilt över stråket utmed kajen.

Jag har inte berört belysningen i Gustavsbergs hamn vilket är en viktig del av trygghetsaspekten.

Vad skulle det innebära med en utbyggd tunnelbanelinje hit? Hur skulle den kunna dras och var skulle stationen ligga?

Vilka olika typer av verksamheter krävs för att forma en levande stadsmiljö och hur bör de placeras i området?

Slutord

Nu har Värmdö kommun påbörjat arbetet med ett av de nya bostadsområdena i Gustavsberg, Mariaterassen. Detaljplanen för Fabriksstaden, vilket är det område som kommer att generera i flest bostäder, vann den 25 juli 2013 laga kraft. Det ska bli spännande att följa utvecklingen av framtidens Gustavsberg. Det här arbetet kommer att presenteras för kommunen och jag hoppas att mina idéer ger inspiration till att forma ett Gustavsbergs hamn med liv, rörelse och ett myllrande folkliv.

Referenser

Tryckta källor

Arvidsson, Edla Sofia, Aspfors, Johan & Gullmert, Lena (1997). *Gustavsbergs porslinsfabrik. Människor och miljöer*. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri.

Aspfors, Johan (1995). *Industrimiljön i Gustavsberg* [Avhandling]. Stockholm: Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet.

Branzell, Arne (1976). *Att notera rumsupplevelser*. Västra Frölunda: Statens råd för byggnadsforskning.

Carmona, Heath, Oc, Tiesdell (2008). *Public Places Urban Spaces*. United Kingdom: Elsevier Ltd.

Gabrielsson, Catharina (2011). PM beträffande offentliga rum, i Claes Caldenby och Fredrik Nilsson (red). *Om Arkitektur (ur ett pågående samtal)*. Stockholm: Stiftelsen Arkus.

Gehl, Jan (2003). *Livet mellem husene; Udeaktiviteter og udemiljøer*. Köpenhamn: Arkitektens förlag.

Jacobs, Jane. (2005). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos

Lynch, Kevin (1960). *The image of the city*. USA: Massachusetts Institute of Technology and the President and Fellows of Harvard College.

Morger, Kersti (2005), *Industrimiljöer och planering*, i Gunnel Forsberg (red). Planeringens utmaningar och tillämpningar. Uppsala: Uppsala Publishing House.

Värmdö kommun (2011). *Detaljplan Fabriksstaden. Gustavsberg 1:29 m fl.* Värmdö: Värmdö kommun.

Värmdö kommun (2002). *Detaljplan för Gustavsbergs hamn, inom delarna fastigheterna Gustavsberg 1:6 och 1:7 m.fl.* Värmdö: Värmdö kommun.

Värmdö kommun (u.å.)a. *Välkommen till framtidens Gustavsberg*. Värmdö: Värmdö kommun.

Värmdö kommun (u.å.)b. *Översiktsplan 2012-2030*. Värmdö: Värmdö kommun.

Sandström, Tove (2012). *Minnesanteckningar från visionsmöte om hamnen*. Värmdö: Värmdö kommun.

Digitala källor

Gustavsberg (u.å.). [Elektronisk]. *Historia*.<Tillgänglig><http://www.gustavsberg.com/se/proffs/om-gustavsberg/historia.html> [2013-02-14].

Gustavsbergs hamn (u.å.) [Elektronisk]. *Historia*.<Tillgänglig>http://www.gustavsbergshamn.se/index_4.html [2013-02-14].

Gustavsbergs Porslinsfabrik (u.å.). [Elektronisk]. *Historik*.<Tillgänglig> <http://www.gustavsbergsporslinsfabrik.se/historik.php> [2013-02-14].

Hagström, Ann (2012). [Elektronisk]. *Skog och odlingslandskap*.<Tillgänglig>www.varmdo.se/invanare>Natur och ekologi i Värmdö>naturmiljöer>Skog och odlingslandskap [2013-03-14]

Jane Jacobs Walk (2013). [Elektronisk] *About Jane Jacobs*<Tillgänglig>www.janejacobswalk.org/about-jane-jacobs-walk/meet-jane-jacobs/ [2013-10-03]

Riksantikvarieämbetet (u.å.). [Elektronisk]. *Riksintresse för kulturmiljövården*.<Tillgänglig>www.raa.se/kulturarvet/samhallsplanering/riksintressen/[2013-03-14]

TP Group Sweden AB (2009).[Elektronisk].*Hela Gustavsberg Handelsutredning fas2*.<Tillgänglig><https://www2.varmdo.se/dman/Document.phx?cmd=download&documentid=sf19009171858835> [2013-09-29].

Öhman, Moa (2012). [Elektronisk]. *Visioner för framtidens Gustavsberg*.<Tillgänglig>www.varmdo.se/invanare>Kommunens planarbete>Välkommen till framtidens Gustavsberg>Visioner för Gustavsberg [2013-03-22]

Öhman, Moa (2011). [Elektronisk]. *Visioner för framtidens Gustavsberg*.<Tillgänglig>www.varmdo.se/invanare>Kommunens planarbete>Välkommen till framtidens Gustavsberg>Syfte [2013-09-29]